

Jozef Gregor Tajovský: Statky-zmätky

Jozef Gregor Tajovský

Statky-zmätky

Jozef Gregor Tajovský

Digitalizátor: Petra Vološinová, Viera Studeničová, Michal Garaj, Ľubica Hricová, Katarína Šusteková, Gabriela Matejová, Katarína Mrázková, Oľga Borošová

Copyright © 2008 Zlatý fond denníka SME

Tento súbor podlieha licencií 'Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 2.5 License'. Viac informácií na <http://zlatyfond.sme.sk/dokument/autorske-prava/>

Pôvodná publikácia	1
Osoby	2
Prvé dejstvo	3
1. výstup	3
2. výstup	4
3. výstup	5
4. výstup	7
5. výstup	9
6. výstup	9
7. výstup	11
8. výstup	12
9. výstup	12
10. výstup	14
11. výstup	15
12. výstup	16
13. výstup	16
14. výstup	17
15. výstup	17
16. výstup	17
17. výstup	18
18. výstup	19
19. výstup	20
Druhé dejstvo	22
1. výstup	22
2. výstup	23
3. výstup	24
4. výstup	25
5. výstup	26
5. výstup	27
7. výstup	28
8. výstup	28
9. výstup	30
10. výstup	30
11. výstup	31
12. výstup	32
13. výstup	33
14. výstup	33
15. výstup	33
16. výstup	34
17. výstup	35
18. výstup	36
19. výstup	36
20. výstup	37
21. výstup	38
Tretie dejstvo	40
1. výstup	40
2. výstup	41
3. výstup	44

4. výstup	49
5. výstup	49
6. výstup	51
7. výstup	53
8. výstup	54
Štvrté dejstvo	57
1. výstup	57
2. výstup	59
3. výstup	60
4. výstup	61
5. výstup	61
6. výstup	62
7. výstup	64

Pôvodná publikácia

Jozef Gregor Tajovský. *Statky-zmätky a iné*. Tatran. Bratislava. 1973. 316.

Vydanie druhé, rozšírené

. Daniel. Šulc. zostavil. . Daniel. Šulc. rediguje. . Jozef. Michalac. graficky upravil. . Daniel. Šulc. zodpovedný redaktor. .

Bibliografické poznámky

Tajovského texty, ktoré uverejňujeme v tomto výbere, vychádzajú z vydania jeho Spisov, ktoré vydávalo vydavateľstvo Tatran v rokoch 1953 — 1958. Zvyšné časti (kritiky, spomienky) vyšli v zborníku Tajovský v kritike a spomienkach, Tatran 1956. Citát na prvej strane knihy je z autorovho listu Hane Lilgovej (vtedy ešte snúbenice, neskôr manželke J. G. Tajovského) 5. decembra 1906.

Osoby

TOMÁŠ KAMENSKÝ, kresár

KATA, jeho žena

EVA, ZUZKA, ONDRIŠ, ich deti

MIŠO KAŇÚRIK, Evin muž

ONDREJ PALČÍK, gazdík a rodina Katina

MARA, jeho žena

JANO ĽAVKO, vozkár

ŽOFA, jeho žena, rodina Marina

ĎURKO, ich syn

BETA, suseda

Dve-tri deti, betlehemci

Deje sa na dedine za našich čias. Prvé a druhé dejstvo na Vianoce, tretie v júli, štvrté po roku na Štefana.

Prvé dejstvo

(*Javisko: Izba u Lavkov.*)

1. výstup

Lavko, Žofa, Ďurko.

ŽOFA (*živá, jazyčná žena*): Ja by som ti, syn môj, len takú radu, čo by i nejakú obnôšku mala, meno moje. Pri ženbe i rozumu sa načim poradiť, nielen čo oči vidia.

LAVKO (*starý furták*): A veď ti je Evka už aspoň piata frajerka, ako si z vojny doma.

ŽOFA (*tajnostne*): A Bete, vydatej žene, pokoj. V cudzej kapuste chytia ťa, meno moje.

ĎURKO (*driečny lahtikár*): A ktože vám to už?

ŽOFA: Ani ťa nie je hodna vyžívať.

ĎURKO: Veď som ja len tak zašiel k nej niektorý raz ako k susede a — už to viete.

LAVKO: Vieme. Práve preto: maj rozum.

ŽOFA: Ty, si chvála pánu bohu, hodný, pekný urástol, na rozume ti z vrstovníkov nikto nechytí, nuž si môžeš i troška preberať, meno moje.

LAVKO: Hádam — môj syn! Ja som ho vychoval, vyučil. Môjho rozumu sa chytaj i teraz.

ŽOFA: Tak, meno moje. Ja sa vše poobzerám po tých našich dievčencoch, ale nič sa mi to nezdá. Medzi želiarskymi tebe rovnej niet. Mohla by si prsty oblízať i Marka Suchých, Anča Vrtiake... Ale veď som počula, že sa ty točíš i okolo Judky Bielych. Ej, či to tak? Materi nič nezjaviť, meno moje?

ĎURKO: Načo som vás mal baláchať? Ktože vie, či by šla, či by ju dali.

Lavko: To je poriadna a majetná! Lepšej by ti nevedel ani vlastný otec poradiť. Ej, to by bola — gazdovská! Nemusel by si sa plahočiť v zime po furmankách, zárobkoch ako tvoj otec.

ĎURKO: I ja by takú chcel, len by šla niektorá.

ŽOFA: Už by ti ju bola prekonala, meno moje. Ale akoby ti ja ani materou nebola, že si mi to už nezvestoval.

LAVKO: Dobre máš! Nevrav. Len choď za ňou a doved' sa poriadku!

ŽOFA: Id', meno moje, a probuj. Rodinu naviesť, to je už moja starosť.

ĽAVKO: Ale sa drž pri nej, chlapče! Poriadnymi rečami ju zabávajú a nahovárajú. Všetk dievčence mnoho dadia na lichotivé reči.

ĎURKO: Vysielate ma... Ak nepôjde?

ĽAVKO (*chvastave*): Bist' u dade! Jesto dievčat na každý prst desať. Keď tá nie, obrátíme sa inde. Čože?! Tebe je celý svet otvorený. Môj syn, ľal'ad'!

ŽOFA: Taký šuhaj, ako si ty, meno moje!

ĽAVKO: Všade sa vieš vyznačiť a nijakej roboty sa nezľakneš. I Žofa Buriane, i to, čo mati, i to by bola.

ŽOFA: Bola, bola, meno moje, ale ja by som radšej, keby len Judka šla. Tam sa lepšie majú. Ľahko by ti šla hodina. Tam by si nemusel hrdlačiť, len si svoj mladý život chrániť a žiť si po vôli, meno moje.

ĽAVKO: Nech opáči i tam, i tam. Viem, nikde sa nezahanbíš.

ŽOFA: Nepočúvaj, meno moje. Akože pôjde razom na dvoje? Netáraj, otec.

ĽAVKO: Tak poslušni mater. Ale aby si vedel, čo máš rozprávať. Ponúkať sa neponúkaj, len tak zboku vyvedaj.

ŽOFA: A žeby si tam dlho nebol, meno moje.

ĎURKO: Nakladáte mi ako chlapcovi, keď ide po prvý raz do školy. Či som sa nikdy s dievkou nezhováral?! Nebojte sa! (*Odchádza.*)

ĽAVKO: Múdre!

ŽOFA: Tak, syn môj, tak. Ale predsa len pravou nohou... (*Do dvier ho vyprevadí.*)

2. výstup

Ľavko, Žofa.

ĽAVKO: Ej, ktoroukoľvek! Dobrý chlap si ženu nájde! Ja som starý, a keby tak prišlo...

ŽOFA: A keby som ja umrela! Tuto — hneď, meno moje! (*Hodí plecóm; potom so žiaľom.*) Keď si dieťa do poriadku donesiem...

ĽAVKO: To ja nevravím. Uchovaj ma, bože! Dost' som mal s tebou kríža, kým som si ťa k ruke vycvičil. Ja len vravím, že sa chlap môže po vôli oženiť.

ŽOFA: Ani dievky miesto kola do plota nezapletajú. Ale bolo by to, bolo dobre, keby šla zaň.

ĽAVKO: Už ti vravím: pôjde — nepôjde! Pôjde druhá. O nášho Ďura sa netráp; len by on mal vôľu sa ženit'. Trhajú sa oň i v tanci. Čože ty vieš, keď do krčmy nechodievaš. Ja viem, čo je môj syn.

ŽOFA: I ja viem, meno moje! Veru sa takých v našej dedine veľa nenájde! Mládenec ani svieca. Ja sa za toho nikde nezahanbím. Kde sa obrátim, všade mi ho chvália, aký je urastený, driečny, dobrý, múdry, tanečník, že mu páru niet, meno moje.

ĽAVKO: Len keby sa včerty nebol pobil v tej krčme onehdy.

ŽOFA: Ty si mu na príčine. Museli ste sa tak opit'?

ĽAVKO: Keby som sa bol nazdal. A veď som mu ja hneď: teda ženiť sa máš, a takéto vykonáš. Rozmetal šarvancov ako snopy! Moja päť kedysi tiež neraz zaľahla olovom.

ŽOFA (*spomenie*): Veru, meno moje, ako si i mňa bol raz búšil.

ĽAVKO: Eh, to len ako keby ťa bol pohladil.

ŽOFA: A obelasila mi ruka ako zástera, meno moje.

ĽAVKO: Čušže mi s tým! To bolo — ani sa už nepamätám.

ŽOFA (*plače*): Ale ja pamätám, meno moje. Ja viem, aký si bol planec za mladi, meno moje. Slabou náturou žena by to nebola vydržala.

ĽAVKO: Taraje! Druhé ešte inak dostávajú, a sa nepochvália.

3. výstup

Predošli, Palčík, Mara.

ĽAVKO (*na klopkanie*): Slobodno!

ŽOFA: Ktože k nám ide?

PALČÍK (*hovorí vážne, s dôrazom na každom slove*): Do-brý deň!

MARA (*tichá, chorľavá, ale viac si namýšľa, ako ju bolí*): Ako sa máte?

ŽOFA: Ďakujeme za opýtanie, meno moje. Zdraví.

ĽAVKO: Vy ako sa pochválite, vzácní naši švagrovci? Bohatá rodina o chudobnú nestojí.

PALČÍK: Nestačíme. Zavalení robotou.

ŽOFA: A či musíte? Vinovatí ľudia! Nemáte sa komu trápiť. Dala by som do árendy a žila si ako pani, meno moje.

PALČÍK: I z tej árendy — čože? Vycicajú ti zem, ani za päť rokov sa jej nedorobíš.

MARA: Čože u vás nového? Ďurko že vám je kde?

ĽAVKO: Šiel soľ lízať, ako sa vraví.

ŽOFA (*v rozpakoch*): Tašiel, meno moje, ta, medzi mládež; obzrieť sa, meno moje, ako mládenec.

ĽAVKO: To je u nás nového, že syna ženíme, milý môj švagre. Starosti. Keby mal kto pomôcť...

PALČÍK: I to sa môže stať, že vám i pomôžeme. Na to sme prišli.

MARA: A či už mu chcete pýtať?

ŽOFA: Zachádza tu i tam, ale nevie, na ktorú sa odvážiť, meno moje. (*Šepmo.*) Judku, viete, Judku Bielych by sme radi.

MARA: Nevravže, sestra. Tá je veru nie naučená robiť, len sa cifrovať, farbiť...

PALČÍK: My by sme poradili, čo my máme na mysli.

ŽOFA: Čože vy máte na mysli, meno moje?

ĽAVKO: Dobrú radu vďačne prijmem.

ŽOFA: Ešte nie pozde, meno moje.

ĽAVKO (*Žofe*): I tak by nebolo. (*Úlisne.*) Ak by tuto švagrovci naši... Takej rodiny málo máme! Tak vám poviem do očí ako čistú pravdu.

PALČÍK: Počuj, švagre, čo by sme my... Ja by som vám radil, akže by vám bolo po vôli...

ŽOFA: Čože by nebolo, meno moje!

ĽAVKO: Povieš, uvidíme, čo. Možno i bude.

PALČÍK: Ak sa vám bude páčiť, dobre; ak nie, nemusí nik o tom vedieť.

ĽAVKO: Len povedzte, švagre.

PALČÍK: Toť s mojou starou sme sa takto zhovárali: Ostarieme, a deti nemáme. Nijakej opatery, ak by sme do niečoho upadli...

ŽOFA (*citne*): Meno moje, božechráň! Veď sme tu. Hádam krv nie voda, meno moje.

ĽAVKO: Múdre, žena moja!

MARA (*tiež si utrie slzu*).

PALČÍK: Ja by som ti, švagre môj, tú radu dal, že ak by ste pristali na Zuzke, mojej sestrinu dievku...

MARA: Sestra moja! I ty si mi práve taká rodina, ako i stará Kata môjmu...

ĽAVKO (*prikyvuje*): Len si dopovedzte.

ŽOFA (*potešená, vo vytržení*): Neskáč do reči, meno moje.

PALČÍK: My by sme boli radi, čo by sa tieto vaše deti pobrali. Tak by sme ľúbili, čo by sa náš majetok nerozišiel. Ony by nás opatrili.

MARA: Do mojej a jeho smrti...

ĽAVKO (*robí sa hlúpym*): Akýmže by ste spôsobom, švagre, to vy ľúbili...? Nerozumiem.

PALČÍK: Hľaďte, švagre. Ja by som tak rád, že tento náš majetok, ak nás budú opatrovať, oddáme po našej smrti im.

MARA: Za svoje, za svoje by sme ich radi.

ĽAVKO: Mati. (*Určite.*) Ja, švagre môj (*berie mu ruku a tleskne do dlane*), nedbám, čo sa to dnes stane!... Hádám kresťanská povinnosť opatrit' cudzieho, nieto rodinku, keby sa tak s vami stalo, že by ste do choroby upadli. Ale, ale, takto... Ja nedbám! Čo ty, mati?

ŽOFA: To sú otázky! Nuž čože sa ma to máš opytovať, meno moje? Nuž či nie radšej dám syna sestry, za svojho, ako čertvieakej testinej za podnož?! Z gruntu môjho srdca, meno moje.

ĽAVKO: I ja tak, i ja!

ŽOFA: Len by sa chlapec vrátil...

ĽAVKO: Ja by poň...

ŽOFA: Nechod'. Dôjde. Hádám nepôjdete hneď od nás. (*Prinesie z komory hriatu pálenku, koláč; naleje a potíška.*) Nože si, okúste, akých sme napiekli.

MARA: Vieš, že nestačíme. I dnes, že sú Vianoce, čeľaď rozbehaná, meno moje...

PALČÍK: Neboj sa, vyprášime svetom, ak sa nám toto vydarí.

ĽAVKO: Nože si, švagre. S cukrom, dobrá! Aspoň, reku, na Vianoce.

PALČÍK: Pán boh nám pomáhaj! (*Vypijú.*)

ŽOFA (*naleje*): Pán boh uslyš, meno moje.

ĽAVKO: Aby tak bolo, ako si vy žiadate. Aby sa nám tieto naše reči splnili, to by som si i ja prial. (*Vypije.*)

ŽOFA (*Mare*): Aspoň oblizni, meno moje.

MARA (*oblizuje*): Ja ti to nemôžem. Tuhé, dusí. (*Nasilu kašle.*)

ŽOFA: I mne ti hneď udrie do nosa, meno moje.

4. výstup

Predošli, Ďurko.

ĎURKO: Vítam vás pekne, ujček a tetka moja. Ste dobre zdraví? (*Podáva ruku.*)

PALČÍK: My sme ta, chvalabohu. Ty ako sa pochváliš?

MARA: Počuli sme, Ďurko náš, že sa ženíš?

ĎURKO (*pozrie po rodičoch*): Ach, ešte čo, tetka moja. Stačím sa, a kdeže ste to počuli?

PALČÍK: No — tu sme počuli. Ani netaj. Otec i mať nám vravia, že si vari bol na priepačkách.

ĎURKO: Tak — bol som.

PALČÍK: Nuž teda, čože ti tam? Akože si tam zvýšil?

ŽOFA: Čože ti už povedali, meno moje?

ĎURKO: Že to všetko na nej stojí. „Ak má vôľu, nám je kedykoľvek.“ Lenže ona...

ĽAVKO: Nuž, keď ona nemá vôle, nechaj tak.

PALČÍK: My by sme ti poradili druhú.

MARA: Len aby sa ti páčila, Ďurko.

ĎURKO: Čiaže by to bola?

PALČÍK: Nuž Zuzka Kamenských. Akže by si ju chcel. Ak nie, ani slova viac. Ani nepoviem, že sme tu boli.

MARA: My sme sa s otcom i s materou...

PALČÍK: Nechaj, stará, ja dopoviem. Akže by ste sa so Zuzkou pobrali, vzali by sme vás za svojich.

ĽAVKO: To by ti bolo, syn môj!

ŽOFA (*radostne*): Meno moje!

PALČÍK: Budete robiť, gazdovať, šanovať a časom alebo po smrti našej by sme vám odovzdali majetok...

ĎURKO (*povzbudený*): Nuž, keď si tak žiadate, rozmyslím si to. Čože je mne?! Obrátim sa, kde chcem.

ŽOFA: Meno moje, ujček s tetkou, neboj sa, vám dobre chcú, ako vlastným deťom.

PALČÍK: Tak ver', Ďurko náš! Ak pristávaš, mňa a tetku oddnes inak nepozvi, iba: otec, mama. My druhého nemáme, len vás. (*Ženy slzia.*)

ĽAVKO (*dojatý*): Poďakuj sa pekne, syn môj!

ĎURKO: Poďakujem, otec, ale neviem, čo Zuzka? Ja pristávam! (*Podá ruku Palčíkovi.*)

PALČÍK: Či pôjde? O to sa ty netráp. Poďme, žena. *(Zberajú sa.)*

ĽAVKO: A žeby sme sa vo troje neradili, odkazujeme pozdravenie, aby sa ich láskam, celej švagrovskej rodine ľúbilo k nám na dohovor v tejto veľkej veci našich detí.

ŽOFA: A aby ste sa dlho nemeškali, lebo my vás budeme vrúcne očakávať, meno moje.

PALČÍK: Hneď sme tu.

ĽAVKO: Do videnia!

ŽOFA: Aby sa vám šťastlivo vydaril váš krásny úmysel! Bože, takej rodiny pod slncom nenájdeš, čo by tak priala človeku.

MARA: Len ako svojmu, ako svojmu.

PALČÍK: A ty sa so Zuzkou dnes večer na tanci zideš...

ĎURKO: Nechodieva.

ŽOFA: Tá slúži, meno moje.

MARA: Však ju pustia. Len ju ta id' čakať. *(Odchádza.)*

PALČÍK: My to už pokonáme, keď sme sa na to dali. *(Odchádzajú.)*

ŽOFA: Taký rozum veru hocikto nemá, meno moje. Môj starý tiež, ale predsa...

ĽAVKO: Predsa mi ho vše prevrátiš!

ŽOFA: Sklenička ti ho, meno moje, sklenička, nie ja. Ale kto nepije, ako tuto švagor...

ĽAVKO: Už len váľaj na mňa. Aspoň nie pred cudzím. *(Výjdú.)*

5. výstup

ĎURKO *(sám, zapáli si cigaretu, po prestávke)*: Budem gazdom! Ale tie mi vlasy vypejú. *(Výjde a vráti sa s Betou.)*

6. výstup

Ďurko, Beta, Ľavko, Žofa.

ĎURKO *(dovedie okolo krku objatú Betu, ktorá sa mu chce vyslobodiť z objatia)*.

BETA *(mladá parádnica)*: Dobré odpoľudnie!

ĎURKO: Teda vitaj, Betka. Tu si povieme, čo si máme. Už je po ľúbosti medzi nami. Práve, že ti idem povedať.

BETA: Aspoň tak povedz, že ťa ženia.

ĎURKO: I tak. (*Pristúpi.*) Vieš, keby si bola načisto rozsobášená, ani pol minútky by som nepremýšľal, koho si vziať.

BETA: Takto ma tedy už nechceš? Vedela som ja to. Pekne sa mi ideš odslúžiť za moju lásku!

ĎURKO: Nechaj pletky, nariekanie. Veď ako bude. Ak ma srdce potiahne, trafím ja k tebe i potom.

BETA: Tak mi ani na oči nechod'. Ja ťa, ženáča, nechcem! Ale len by si neobanoval! (*Odchádza.*)

ĎURKO: Nejdí, ja sa chcem s tebou v poriadku rozísť, nie v hneve.

BETA: Ja som pre teba muža nechala...

ĎURKO: Nie vari celkom pre mňa...

BETA: Len pre teba. Pre teba som sa nevrátila k nemu.

ĎURKO: A prvého si pre koho?

BETA: Sebe kvôli... A čo ma ty máš skúšať? Si falošník! Mohla som ja to vedieť. Ale som ťa rada videla ako slepá... Nech, ožeň sa, veď ty prídeš ešte za mnou!

ĎURKO (*chytí ju za ruku*): Veď ti vravím. Tak čo sa srdíš?

BETA: Lebo mi je ľúto...

ĎURKO (*privinie ju*): A mne je tiež. Ale čože robiť? Otec a mať nástoja, aby som sa ženíl.

LAVKO (*vojde so Žofou*): Ľadže ti ich!

ŽOFA: Mladosť-radost', meno moje.

BETA: Dobre odpoľudnie.

ŽOFA: Aj tebe, Betka, aj tebe, meno moje. Ty sa budeš i hnevať na nás, meno moje, ale vskutku, Ďurka už ideme oženiť.

LAVKO: Dajte si už pokoj!

BETA: Pre mňa si ho ožeňte!

ŽOFA: Kým bol slobodný, meno moje, nebránili sme vám. Robili ste si, ako chceli, sebe k radosti; ale načim sa mu poriadku chytať, meno moje.

LAVKO: A keď si s mužom nie rozsobášená, pobrat' sa nemôžete, a tak si neľazkaj na nás.

ŽOFA: Zabudnite, čo bolo medzi vami, a keď sa mu šťastie triafa, meno moje...

BETA (*vymykne sa Ďurkovi*): A len by ste sa mi ešte neprosili! Mne nik nerozkáže, ani nezakáže! (*Výjde.*)

ĽAVKO: No, už to by sme sa ti neradi.

ĎURKO (*chce za ňou*): Beta...

ŽOFA (*zadrží ho*): Nechaj, syn môj, odišla.

ĽAVKO: Maj rozum, synak, ako som ho ja mal. Býval som tiež mladým...

7. výstup

Ďurko, Žofa, Ľavko.

ŽOFA: Nepomyslel si na takéto šťastie, meno moje.

ĽAVKO: A že sa to tak razom strhne.

ŽOFA: Meno moje. Takí skupáni. A odrazu sa ti nám sami ponúknu. No, to ma teší! Akou sa šťastnou cítim, že som ťa takého vychovala, meno moje.

ĎURKO: Mama, nechváľte toľko, lebo mi z očí príde.

ŽOFA: Ba radosť mám na srdci, meno moje. (*Tajnostne.*) A potom, vidíš, Ďurko môj, tetka je chorľavá, to môže dlho nebyť — umrie, a budeš si sám sebe gazdom v takom hospodárstve, meno moje.

ĽAVKO: Krásny majetok! Ale aby si ty potom nezabudol na nás! Aby si poznal otca, keď sa povezieš na bystrých koňoch, a mňa stretneš na mačkách.

ĎURKO: Ved' vám hádam i potom budem dieťa!

ŽOFA: Tak, meno moje, dieťa veru, radostné moje dieťa!

ĽAVKO: Čože mne už teraz bude! Keď sa s materou povadím, odídem k tebe. A keď sa tam zunujem, prídem si domov, a, žena moja, cti si ma, lebo hneď sa vrátim k svojmu Ďurovi. Zuzka narobí zákuskov, to bude materi. Mne len mäsa, klobás, dohánu a do skleničky aby bolo.

ŽOFA: Budeže nám sveta žiť na starosť, meno moje! (*Plače od radosti.*) Keď sme sa za mladi trápili, teraz si oddýchneme, meno moje.

ĎURKO: Nebojte sa, i vám pošlem, keď vám bude niečo chýbať. Alebo prejdete i vy k nám bývať. Zuzka, tá vás musí obslúžiť ako vlastných rodičov. Vy budete len dozerať, robiť nemusíte. Na to bude čel'ad' a my.

ĽAVKO (*chvastave*): Ja sa roboty nikdy nespustím. Mňa pozná celý svet. Ja som býval prvým v robote, a nikdy som sa nepretiahol. A keď som chýbal čo len jeden deň, i toť v lete pri mláťačke,

už to pobadali. „Kde je Ľavko? Už vidím, že vám nejde robota tak, ako keď je Ľavko na mašine.“ A čo na niečo gazda, to len: „Ľavko, kde je Ľavko, po Ľavku mi choďte!“ A trocha rečami, trocha rukami, a bolo, ako bolo, a dobre bolo! Ešte pochválili. Ja bez roboty nemôžem byť.

ŽOFA: I ja som taká. Vidiš, vieš, meno moje.

ĽAVKO: No, už sa ty mne, mati, nerovnaj! Ženská robota je len ženská.

ĎURKO: Nuž ale potom ja vám robiť nedám. Ale Zuzu bude načim dobre zvítať, kým sa jej hlava zatočí. *(Strojí sa v zrkadle.)*

ŽOFA: Len ju zvítaj, meno moje, aby si si ju dostal.

ĽAVKO: Neboj sa, mati, pôjde ona ako sýkorka na oriešok...

8. výstup

Predošli, betlehemci.

KUBO: Či pustíte s betlehemom?

ŽOFA: Jaj, meno moje, my dnes máme inakšie starosti, nie vaše betlehemy... A izbu mi zavláčite.

ĽAVKO: Kresťanská povinnosť. Umyješ. Zapáľ im lampu.

KUBO *(von)*: Pustia! *(Začne sa hra. V polhre odíde Ďurko, mimikou otcovou i materinou vyzývaný do tanca, ukazovaním kolečka, ako deťom ukazujú točenie. Ľubovoľne v hre prichádzajú Palčíkovci a Kamenskovci.)*

ĽAVKO *(začujúc klopanie)*: Chlapci, dosť! Ostatné dopoviete nám na takto rok. *(Odmenia betlehemcov, ktorí odchádzajú radi, že tak chytro zarobili.)*

9. výstup

Predošli, Palčík, Mara, Kata, Eva, Tomáš, Kaňúrik.

PALČÍK *(vojde prvý)*: Môžeš ty týmto klopať! Tu ako na jarmoku.

ĽAVKO *(ide v ústrety Tomášovi)*: Vitaj, švagre! *(Podávajú si ruky.)*

KATA: Dobrý večer!

ŽOFA: Vitajte, prejdite a sadnite si, meno moje. *(Všetci robia si miesto: ženy v úzadí, chlapi v popredí.)* Veru dávno ste už u nás neboli.

KATA: A vy tiež k nám neprídete.

PALČÍK: Robota prevladzuje, že človek nestačí k rodinke kuknúť.

ĽAVKO (*Eve*): No a Katka akože sa má? Kedyže sa už dožijeme toho krštenia?

EVA: To by ste vy už chytro chceli, ako od vtáčat'a...

KAŇÚRIK: Ej! Čože je prvé do gazdovstva chudobnému človeku?

PALČÍK: Nie tak ako my. Nemáme detí, nemáme ani potechy.

KAŇÚRIK: Vezmite si nás za svojich, budete mať hned' i päť vnukov. (*Smiech.*) A úfanie!

EVA: Starigáň! (*Pacne ho po ústach.*)

KAŇÚRIK: My by sme vám potisli chleba!

PALČÍK: To by nám odrazu i veľa bolo. Deti ešte nikoho gazdom nespravili.

MARA: Na moju hlavu by to tiež nebolo. Jedno, najviac dvoje. Dost' trápenia.

EVA: A keď ho pán boh požehná, či ho mám zadrhnúť?

KATA: Len nech sú zdravé...

TOMÁŠ: Tak je, mati moja...

ĽAVKO (*s neobyčajnou účasťou*): Nuž a Zuzka kdeže je? Šla už na tanec?

KATA: Viete, že sú naše deti po službách.

ŽOFA: Nuž ale vás len kukla tieto dni, meno moje?

KATA: Do fabriky som ju nechcela pustiť, nuž je v službe.

ĽAVKO: Nuž a inak akože sa máte, švagre?

TOMÁŠ: Všelijako. Vieš, čo stojí v zime kresárstvo. Do fabriky chodíme. A keby len tej mzdy viacej bolo, lebo veru v dnešný čas všakové požadujú i od chudobného človeka...

ĽAVKO: Ved' i Ondřík zarába.

KATA: A predsa je toho málo, čo donesú na týždeň. I na ten dohán, i vypit'.

TOMÁŠ: A kdeže sú háby, obuv, dávky obecné, cirkevné...

MARA: Tak, tak, vidíš. A ešte na nás niekto povie, že nepekne bolo od nás, že sme už štvrté preč poslali, čo sme vzali za svoje.

PALČÍK: Ľudia vravia, že sme skúpi, a čo nás to stálo! Opatera, háby, škola — a pomoci nijakej.

MARA: A odnášalo ako straka.

PALČÍK: A tak teraz sme si my to inak rozmysleli: detí si brat' nebudeme. Lebo tie iba veľa zjedia, k tomu šatiť, zlostiť sa, obchodiť, a pomoci, roboty nijakej. Vezmeme si staršie. Preto sme i k vám prišli. My by sme radi vašu Zuzku s Ľavkovie Ďurkom k nám dostať.

TOMÁŠ (*tuho fajčí a čím dial', tým sa mu to menej páči*).

MARA: Ale dolož, na aký spôsob.

PALČÍK: Na taký, že by sme radi, keby sa vaša Zuzka vydala za Ďurka Ľavkovho, a tak by spolu prišli nás doopatrovať do smrti, a my by sme im náš majetok poručili.

MARA: Tak my sme vo veľkej veci prišli k vám a vás sem doviedli. Ak by ste mali k nám dôvery...

KATA: Čože by sme nemali...

MARA: Chceli by sme, aby nám oni na starosť vody podali, oči zatlačili. A Zuzku poznáme, je síce, dobré dievča; nás, ako rodinu, len si bude vedieť lepšie uctiť, opatrit'. Nuž majetok necháme im.

KATA (*zachvátená*): To by veru bolo i vám i im! Nemusela by sa po službách tlčiť. Ale či Ďurko pristane, či by ju chcel?

ŽOFA: Chce ju, chce, meno moje. Akože by nechcel, meno moje.

PALČÍK: Spoločni sa, sestra moja, na moju hlavu a rozum. Ja det'om vašim dobre chcem.

KATA: Bolo by to dobre i im i vám. Do takého majetku sa dostať!...

MARA: Nuž veď preto, Katka moja, vy tiež na to pristanete.

KATA: Ja, z mojej strany, Marka, vďačne. Nech by sa zišli tie naše deti. A kedyže by ste to mysleli?

PALČÍK: Čím skorej!

MARA: Treba nám pomoc do domu.

PALČÍK: Robotník cudzí drahý, a len je cudzí, nie ako svoj. Nemožno sa spoľahnúť. A plácu si už nevie ani akú pýtať. A roboty nespraví za polovicu. A tá chova drahá!... Keď si to človek poráta, radšej nič nemať a netrápiť sa.

TOMÁŠ (*Kate*): Nože sa jej do srdca nestar! Tuto Ďurko Ľavkovie chodí za inakšími...

ĽAVKO: Už nepôjde, švagre. Bist'ubohu, nepôjde!

10. výstup

Predošli, Zuzka.

ZUZKA: Dobrý večer... Čože ma voláte, mama?

ĽAVKO, ŽOFA: Ďakujeme, meno moje, Zuzka naša!

MARA: Tak ťa pustili pani?

ZUZKA: Nie vďačne. Ale že Anka ostala za mňa, nuž ma pustili, vám kvôli.

MARA: Tak nemeškaj, dievka moja, chytro bež na tanec.

KATA (*prezerá*): Ktoréže máš háby?

EVA (*obzerá ju*): Veď ťa roztrhajú v tom tanci!

ZUZKA: Alebo jamu vystojím do rána.

TOMÁŠ: Nie veľmi vie tancovať.

KATA: Už — ty. Čože by nevedela? Ako druhé!

ŽOFA (*Zuzke*): To až potom povieš, keď sa vrátiš, meno moje. Neboj sa, bude ťa mať kto vykrúcať! (*Slzí radosťou.*)

KANŤURIK: Keď len s každým piatym po raze do rána, i tak sa ti odráta... (*Smiech.*)

TOMÁŠ: Len aby si nebola dlho, žeby sa gazdiná nehnevala.

ZUZKA: Však ja načas budem doma. (*Materi.*) A prečo ma tak vystrájjate, keď ste mi inokedy bránili?

KATA: Bola si mladá, dorastáš. (*Tajnostne.*) Chcú ťa vidieť...

ZUZKA: Kto? Tak ja nejdem.

KATA: Netáraj, nehub si šťastie... Poslúchni rodiča. (*Výtíska ju.*)

ZUZKA (*po prestávke*): Zdraví zostaňte.

ĽAVKO: Choď zbohom, Zuzka naša, a dobre sa zabávajte.

MARA, KATA, ŽOFA, EVA, KANŤURIK (*vyprevádzajú až von*).

11. výstup

Palčík, Tomáš, Ľavko.

PALČÍK: Nuž, švagre, my sme tej mienky prišli k vám, a ty si nám ani slova ešte nepovedal. Veru dobre by bolo, keby náš majetok len na našu rodinku prešiel.

TOMÁŠ: Pre majetok by to bolo dobre. Ani my by sme neradi, aby ste sa v starobe na cudzích museli utisnúť. Ale to načim i s deťmi rozmysliet'. A tu Lavkovci idú za bohatou nevestou.

LAVKO: No, už sa vy o to netrápte. Nepôjde Ďurko viac nikam, ak vy na to pristanete.

TOMÁŠ: Vieš, švagre, do očí. Ďurko je — mne sa — nechcem ubližovať, ale má — chyby má...

LAVKO: Kým bol chlapec, robil ako chlapec, a keď príde k rozumu, bude z neho človek. On to už všetko zanechá. Mladý zo všetkého vyrastie.

PALČÍK: Ja ho okrešem! Len nech príde do mojich rúk, ja spravím z neho človeka.

TOMÁŠ: Ak ťa len bude chcieť počúvať...

LAVKO (*Tomášovi*): Nuž ved' či by to pekne bolo pustiť cudzieho do domu, keď nás volajú?

PALČÍK: Len aby sa radi mali, nič im nebude chýbať.

TOMÁŠ: To, to: láska a zdravie sú najväčšie bohatstvá.

12. výstup

Predošli, Žofa, Kata, Mara.

ŽOFA (*vojde s Katou a Marou; ku Kate*): Šťastie škoda opustiť, meno moje. Syna oženiš, kedy chceš; dievku vydáš, keď môžeš.

PALČÍK: Nuž, čože nám teda určitého poviete, švagre? (*Vstáva.*)

KATA: Nuž my z našej strany neodporujeme.

TOMÁŠ: Nevrav, kým nevieš, čo deti.

PALČÍK: Presvedčíme sa. Ja viem, že bude po mojom. Žena, poďme. Ešte do videnia dnes večer. (*Odchádza s Marou.*)

ŽOFA, LAVKO: (*vyprevádzajú von*): Či sme hodni, že sa takto za nás unúvate, meno moje.

KATA: Čakáme vás s dobrým chýrom.

13. výstup

Tomáš, Kata.

TOMÁŠ: Mati, ja som ťa nechcel zarútiť pred tými švagrovci. Ale ty len tak do sveta. Ty len na majetok sa lakomíš. Chceš vziať dievča zo služby a do horšej ho dať. Nepoznáš ich?

KATA: Ale takúto vec si i tí dobre rozmysleli.

TOMÁŠ: I ty pomysli, že ju viažeš na celý život. Vieš, koľko už mali za svoje i z rodiny i cudzích, a ani jedno nevydržalo. Môžeš to stokrát obanovať a dievčaťu mladý život pokaziť. Ľavkovci, ako ty, idú za majetkom. Nebudú hľadiť na deti, či sa jedno druhému pozdajú a budú môcť spolu žiť. A Palčíkovci? Chcú mať lacných robotníkov.

KATA (*zahriakne*): Jaj, veď ty vždy len na zlé myslíš. Ešte sme jednej nevydali, aby sme sa neboli celé týždne škriepili. Veď si ich za svoje berú!

14. výstup

Predošli, Ondriš.

ONDRIŠ (*poobzerá sa*): Tak, ňanka môj, naša Zuzka má pytača. Ale mne sa nepáči!

TOMÁŠ: Ja ho tiež nechcem.

ONDRIŠ: Aby tá za toho išla?! Veď tomu ani z očí dobré nehľadí. Ten len biť sa, klat' s každým. Ja viem, kto je, čo je... Frajerkár! Ako dvere otvorila na krčme, už ju chytal do tanca. Čože je to?

KATA: Tichšieže, synku. A ja vravím, že dobre by im mohlo byť v takom majetku u Palčíkov.

ONDRIŠ: Nelakomte sa, mama. Veď ju on vídal i predtým, a nikdy ju nezaviedol do tanca. A teraz odrazu z ruky ju nepustí. To nebude dobre!

TOMÁŠ: I ja som tej mysle. Ľavkovci vedeli, že ja mám dievku. Keby ju boli chceli, neboli by inde kľučky chytali.

ONDRIŠ: Nuž veď, otec, veď vám to len Palčíkovci vymysleli. Ľavkovcom sa o našej Zuze ani nespomínalo! Tí šli o Judu Bielych. I tam sa len na majetok tísli. Ani to nedopusťte nijakým činom! Ja idem po Zuzu. Čo sa tam má s ním vykrúcať? I tí, keď nemajú očí sem prísť, ja ich vyhodím!

TOMÁŠ: A ja idem domov, aby nebolo na nás... na teba a na mňa, že sme to my rozbili.

KATA: Chod'te, ta chod'te, aby ste nepohubili dievčaťu šťastie, ak si ho môže založiť... (*Odídu.*)

15. výstup

KATA (*sama*): Bože môj, ako sa toto už len skončí? Ono je poslušná. Na obyčaj si zvyknú. Ďurko sa napraví, keď bude mať poriadnu ženu. Jeden dobrý — oba dobrí, povedajú ľudia.

16. výstup

Kata, Žofa.

ŽOFA (*vojde*): Kdeže sú nám ostatní, meno moje, Katka?

KATA: Rozišli sa — podochodia.

ŽOFA: Či sa zídu tie naše deti, meno moje? Veď by to dobre bolo, stvora božia, keby sa dovedna zišli. A už len i ten majetok. Načože by sme to opustili, meno moje?

KATA: A poznáme i starých, že nie sú nejakí planí ľudia; tak to bude najlepšie, keď sa naše dietky zoberú a ich doopatrujú.

ŽOFA: Tak, meno moje, tak! (*Objímajú sa.*)

KATA: Otec trochu odporuje, že čo deti na to; i ten chlapčisko sa zastarel — ale ja pristávam. Len či sa budú vraj radi vidieť.

ŽOFA: Akoby sa z lásky najesť mohol, meno moje.

KATA: Čože ti je i z tej lásky, keď máš prázdnu misu...

ŽOFA: A čože by si, meno moje, takého šuhaja nevedela zamilovať. Môjho Ďurka, meno moje!

17. výstup

Tomáš, Lavko, predošlé.

LAVKO: A keď ja poviem: je i robotný, usilovný; spraví, čo do ruky chytí. Hádám sa mal kde naučiť. Nevychoval som ho na koláčoch, ale na robote... Niekde sa ja zahanbím? Kde ja zastanem... (*Tomášovi podáva ruku.*) Tak, ako ste sa rozhúťali, švagre?

TOMÁŠ: Ako sme sa rozhúťali? Ešte sme sa, poviem pravdu, nestačili. Musíme sa i poradiť; to je nie na rok, alebo dva.

LAVKO: A čože sa máte radiť? Či sme my azda cudzí? Či nás nepoznáte? Či čo? Neviete o nás, akí sme ľudia? Nuž teda! Chceme vedieť, či dáte Zuzku za Ďurka nášho, či nie?

TOMÁŠ: To je nie taká ľahká vec. To si človek, rodič, tak na jednej strane, ako na druhej, musí i rozvážiť.

KATA: Nuž veď áno, otec náš, už sme sa pohovárali. Nezačneme zasa od kraja. Už len na Zuzku, Ďura čakáme, čo tí?

TOMÁŠ: A to je hlavná vec, mati naša, i vy, ctení priatelia.

VŠETCI: Tak je, to je už tak... Oni majú spolu žiť...

TOMÁŠ: Ale nie kvôli majetku. My sa tiež trápime, robíme, a čo zarobíme, stovíme, ale pri pokoji.

ĽAVKO: Tak chceme i my. Nech pán boh tomu pomáha, kto lepšie chce.

TOMÁŠ: Čože, majetky boli, a minuli sa — ale láska a statočnosť na večnosť...

18. výstup

Predošli, Ondrej so Zuzkou, Palčík, Mara.

ONDRIŠ *(vo dverách; popudlivosťou popudzuje Zuzku)*: Ak pôjdeš zaň, tak si mi nie sestra!

ZUZKA: Ty si vezmi, ktorú chceš, ja sa ti nestariem; ty sa do mňa tiež nemusíš!

TOMÁŠ: Hádam ešte i my máme do toho slovo, dievka moja. Či už o našu poradu nestojíš?

ZUZKA: Stojím, ňanka. Ale on *(na Ondriša)* mi už ubližuje.

ONDRIŠ: Lebo nechcem, aby si upadla.

Zuzka *(nežne)*: Neboj sa o mňa. Ešte nejdem zaň!

ONDRIŠ: Ani nie! Ja ho poznám, a viem, kto je, čo sú mu tu i rodičia! *(Odíde.)*

PALČÍK: Staršiemu poctivosť, Ondrik.

KATA: Ale, čo vás po ňom! Grobian akýsi!

ŽOFA: Čože on má do nášho Ďurka, meno moje?

ĽAVKO: To je kamarát!

MARA: Tak, tak... Čo by sa mali radi vidieť, žičiť si...

ŽOFA: Ako len vlastní bratia, a on ti naňho tak váľa... meno moje.

KATA: Nepočúvaj ty, Zuzka, na neho. My ti dobre chceme.

PALČÍK: A my sme si to dobre rozmysleli.

MARA: A tak teda nemáš čo odporovať...

ZUZKA *(vážna, zamyslená)*.

KATA: Ak budeš na každého reči počúvať, tak ti to bude len zmätok robiť.

ĽAVKO: Nuž a čože Ondriš vie na nášho Ďura? Ani on ešte všetko nepreskočil. Ani mu roboty z ruky nevezme. Ja aspoň ručím za syna, a tak netreba ti na všeličo počúvať, Zuzka. *(Palčík chytí ju za ruku, vezme z vrečka peniaz a tisne jej ho do nej; peniaz padne na zem a sa gúľa. Mara sa zohne preň. Palčík drží podaný peniaz.)* Však ty mňa dobre poznáš. Pôjdeš za toho nášho Ďurka?

ZUZKA (*kývne plecom*): Ach... (*Nerozhodne.*) Ja neviem ako otec i mama...

KATA: Ja ti nebráním, urob si po vôli.

TOMÁŠ (*citne*): Dievka moja, ako sa ti páči. Ja ti len toľko poviem, lebo je to tebe na celý život: aby si mi potom s ponosou nechodila.

MARA: S akou ponosou? (*Vezme od Palčíka peniaz.*)

PALČÍK: Variže vám zle bude?

TOMÁŠ: Bodaj by nebolo! To by sme jej všetci vinšovali.

ĽAVKO: Len sa ty rozhútaj, povedz nám. Ďurko ťa ľúbi, len ty si ho ucti. A nepočúvaj na reči. Kto umrel, toho chvália; kto sa žení, toho hania.

KATA: Ako chceš, moja dievka. Nachystané máš, čo ti treba.

TOMÁŠ: Mne ťa je kedykoľvek vydať. Ale si rozmysli, aby si nebanovala. Veď ti ešte parta do čela nevrastá. A na majetky sa nelakom; i chudobní ľudia žijú statočne, spokojne.

ŽOFA: Ale tu keď si budete robiť, budete si sebe prisparat'. Nie ako po službách. Ja viem, čo je služba, meno moje. Ani noci, ani dňa. Robíš, derieš sa, a nikto je nie spokojný, nikto ťa nepochváli, nik nepoľutuje, keď sa ti dlane popukajú, päty rozpadajú. Od toho horkého chlebička sa ti nechce odísť, dievka moja? (*Plačú dojatí.*) Či si mu privykla!

KATA: Od mala, chúd'a, sa trápi. Akoby mi srdce krájal, keď si pomyslím, čo vystalo od dvanásteho roku.

PALČÍK (*tisne Zuzke do ruky peniaz*): Tak vezmeš — nevezmeš?

KATA (*Zuzke*): Len už prijmi.

ZUZKA (*prijme peniaz*).

ŽOFA (*a za ňou ostatní zbadali, že prijala*).

ŽOFA: Tak, meno moje, nech ti pán boh pomáha! (*Hladká Zuzku.*)

ŽENY: Dá vám zdravia, požehnaní!

ZUZKA (*s plačom hodí sa materi okolo hrdla*): Mamička moja!

PALČÍK, ĽAVKO, TOMÁŠ (*nevoľne hľadia jeden na druhého*): Tak pán boh uslyš!

19. výstup

Predošli, Ďurko.

ĎURKO (*pribehne*): Zuzka mi ušla!

ĽAVKO: Neušla. Pribehla si pre závdavok, synak môj.

ĎURKO (*ide k nej*): Ukáž, Zuzka!

ŽOFA: Už je Zuzka tvoja, meno moje. Prijala závdavok.

ĎURKO (*Tomášovi a Kate podáva ruku*): Ďakujem vám za ňu.

ZUZKA (*bozká Žofe a Lavkovi ruku*).

KATA: Pán boh vám pomáhaj, syn môj!

TOMÁŠ: Pán boh pomáhaj...

ĎURKO (*objíme Zuzku*): Tak už máme vyhraté u Palčíkov! (*Palčíkovi.*) Dobre ste to premysleli! Nepredarmo vás svet fiškálom zovie! (*Podáva mu ruku.*)

ZUZKA (*bozkáva Mare ruku*).

MARA: Dcéra moja...

ŽENY (*si utierajú slzu*).

(*Opona padá.*)

Druhé dejstvo

(U Palčíkov v júli o pol roka.)

I. výstup

Palčík, Mara.

MARA (*k vstávajúcemu Palčíkovi*): Tak, čože ti tam?

PALČÍK (*mrzutý*): Čože mi? Aby sme si sami robili s nimi poriadok.

MARA: Sami. Či podbajú, či nás poslúchnu? Keby to boli moje vlastné deti, bola by si ich inak vycvičila.

PALČÍK: A nahnevaní i jedni i druhí. Volal som ich sem, reku, zoči-voči nech si povedia deťom. Keby vraj deti, ale to sú už tvrdé hlavy, hodil mi starý Kamenský.

MARA: Nadobarili sme si trápenia. A keď sme už mali príklad. A tie nám jedli iba chlieb, tieto nás zjedajú už i na zdraví. Ja ani spať, ani jesť. Čo to už bude! Ani jedno, ani druhé sú nie, ako sme si mysleli. Ona ani poriadit', ani oprat', ani navariť. Veď ja, keď som bola mladá, akoby bol páčil, tak mi šla robota od ruky. Ale toto ničoho nič na svete, len vždy zamyslená, smutná. A keby len k nemu bola láskavejšia...

PALČÍK: Akože bude, keď sa on za druhou, či i za koľkými vláči. To je tiež poriadok: hocikedy ho nájdeš v krčme a statok neopatrený, kone nečesané, pán boh vie odkedy dvor nezametaný, a kde sa len pozrieš, všade plno neporiadku.

MARA: Tak, tak, nie žeby to hľadelo zveľadiť ten majetoček, ale ešte odnáša. A kde sa už len túla noc po noc, až ma vše mráz prejde, keď si pomyslím, že iba nad ránom chodí domov. Veď takto o všetko prideme.

PALČÍK: Kdeže ti chodí? Zabáva sa s kadejakými. Preskakuje šiesty stebník. I dnes, zobudím sa, idem pozrieť, ani v komore, ani v stajni ho niet. Už sa rozvídňalo, keď prišiel. Spust'že sa potom na takého galgana. A Ľavkovci, že sme sľubovali majetok prepísať, a teraz nič nerobíme. Akože ti oddám majetok, alebo ešte prepíšem na takýto poriadok? Odmárníš, a ja pôjdem na starosť po pýtání...

MARA: Ako som si ja to inak myslela. Srdce mi rástlo od radosti, že sa nám to tak vydarilo dostať ich spolu. Budú reku robiť — a my si na naše staré dni budeme oddychovať. A teraz máš!

PALČÍK: Sklamanie nad sklamanie.

MARA: A len ako to ešte bude?...

PALČÍK: Už pokoja v dome nebude.

Mara: Zuzu som poslala za ním, kde je, čo je od poludnia... Aby bol doma, ak prídu i tí, i statok bude treba opatriť.

2. výstup

Palčík, Mara, Zuzka.

ZUZKA (*za scénou*): Kšo chliev! Na, cipa, na!

MARA: Čože sa robí? (*Ide k oknu.*)

ZUZKA (*dnu, čisto, ale domášne oblečená*): Kieže ste vyšli... Prasce po dvore a žltej kvočke dve kurence chýbajú.

PALČÍK: Ty si gazdiná...

MARA: Že sme nepočuli...

ZUZKA: Ňanka, nemôžem na dvoje byť. Nechcela som ísť, ale keď ma mama poslali za mužom, tak som šla.

MARA: No, a kdeže ti je?

ZUZKA (*sucho*): V krčme vraj. Hanbila som sa vojsť; len čo mi povedali.

PALČÍK: Povedali! Mala si vojsť, že ťa mať alebo že som ťa ja poslal poň. Tak, gazdovia! Jeden v krčme, druhý, i keď ho pošleš, čo ja viem, kde, inde ide, a domácnosť nikto nedozrie! Tak len vždy zo škody do škody poletíme.

ZUZKA: Šla som, ale ako som začula hudbu, nedalo mi vkročiť. „Len vraj sa ponáhľaj“, mi suseda; skoro som skapala od hanby: „lebo Ďurko musí cudzie ženy vykrúcať“. A veď by on na moje slová i tak nepodbal.

MARA: Podbal by, len keby si bola k nemu inakšia, vďačnejšia, milšia.

ZUZKA: Mama, akože môžem byť? Ja by som chcela, ale nedá mi žiaľ. Šla by za ním, ale keď si pomyslím, ako ma s kadejakou Betou na posmech obracia, nedá mi srdce.

PALČÍK: Oj, veď vy ženy iba sa o mužov bát a z prachu si vrchy stavať... A ja naposledy tomu ani neverím.

ZUZKA: Presvedčte sa.

MARA: Bolo by ozaj dôkladne prezvedieť sa o jeho chodníčkoch. Či ona má pravdu, keď sa oňho bojí, a či sa len bez príčiny zhrýza...

ZUZKA: Veru, keby ste do mojej mysle pozreli... Ale to iba ja cítim, aký je on ko mne. (*Žiali.*)

MARA: Čože fňukáš? Ty vždy, keď čo do reči príde, pustíš sa do plaču.

PALČÍK: Ty sa nikdy nechceš za vinnú uznať. A už si všeličo prevrhla i ty. Dost' bolo!

ZUZKA: Ale o statočnosť si nehrám ako — on. *(Vyhrkne.)* Ňanka, mama moja, vy nič nechcete o ňom vedieť. Nevidíte, aký on mne batoh viaže. Neviete, kde on chodí, za kým lipne.

MARA: Variže za Betou?

ZUZKA: Za tou. I druhí mi povedali, i sama ich vídavam. Tá robí hriech v našom manželstve.

PALČÍK: To si sami vyporiadajte. Mne len robte, ako sa patrí... lebo ináč nebude dobre! To vám sľubujem obidvom. *(Odíde.)*

3. výstup

Mara, Zuzka.

ZUZKA: Ja robím, ale keď on ani sa nevie tak zhovárať so mnou ako s druhou, len ma okrikuje: trasiem sa pred ním, všetko mi z ruky letí...

MARA: Čo len preto, ešte nemáš prečo naň tak hratať. Keby to každá tak, pre pletky by celá dedina stála v plači... A keby si sa ty prívetivejšie, zhovorčivejšie k nemu chovala, bol by i on inakší. Ale celý deň mu sladkého slova nepovieš, ani pri tej robote, ani pri stole, nuž tak potom čože on? Keď si mu ty nie taká, ako on chce, ide za druhou. Tak si potom žena muža i sama odcudzí. Ide za druhými i do krčmy. A to je iba nám trápenie, škoda. Dobrá žena keď sa mužovi prihovorí, akoby ho nakrmila.

ZUZKA: Ja by sa mu, ale mi žiaľ nedá.

MARA: Čo by si ho mala zakrývať, ešte otca proti nemu podpaľuješ. Patrí sa to? Akoby sme my nevedeli, že je už nie tak, ako sa ukázalo...

ZUZKA: A keď viete, prečo sa pravdy nezastanete, cestu mu nezastúpíte?

MARA: Či mu nevravíme? A vadiť sa s ním? Teraz vravíš, že ti je ťažko, a ak ja niečo, otec niečo, ona na to, obrátíme dom čím hore, tým dolu. A bude ti len ťažšie. Či to už čert vie, ani nie dobré, čo vošlo do vás! Ved' keď ste k nám prišli, radosti nebolo konca-kraja. Tance, spevy ste vystrájali. A od pol roka ako ste sa zmenili! Ani jeden, ani druhý nie ste takí vľúdni k nám. A čože by nás už potom bolo, ale ani k sebe!

ZUZKA: Ja sa rovnako usilujem vyplniť tak vašu vôľu ako i jeho. Že sa škoda pridá, stane sa i inde. A predsa vám nemôžem vyhovieť. Ďurko, ňanka, i vy, mama, všetci ste inakší ko mne, ako keď som prišla...

MARA: Veru sme my to, dievka moja, inak čakali od vás. Že nám budete potechou na staré dni, nie zármutkom. Ja, chorľavá, myslela som, že sa rozveselím a ľahšie ponosiem svoj kríž pri veselom rozhovore, robote vašej, a tu ani len na mňa pekne nepozrieš, neprihovoriš sa, keby ja nie.

ZUZKA: Keď som nie tak zrodená...

MARA: Zrodená! Treba si vedieť národu prevrátiť... Tot', i keď som chorá ležala, on mi poprával, vyspytoval sa mi, prišiel: „Čo vás bolí, mama moja? Ved' vám nič nebolo, a teraz ste takto naraz... Hore si sadnite, to vás tlačí...“ A ty si ani k posteli neprišla, ani slova nedala...

ZUZKA: Čo ste žiadali alebo čo poradili, obslúžila som vás...

MARA: Viem... a tak i k nemu. Ak si videla, že chce, aby si ho bozkávala, mala si ho bozkávať; ak chcel, aby si mu spievala, mala si mu spievať; ak rozprávať, mala si mu štebotať...

ZUZKA: Keď som ja nie lastovička, žeby som mu štebotala.

MARA: Tak máš taká byť... A robota? Otec náš je nespokojný s Ďurkom. Ja by s tebou ešte ako-tak. Si mladá, naučíš sa, ale čože? Už nosíš pod srdcom a bude druhé, tretie; no, kto pôjde do roboty? Prichodí sa zasa len mne trápiť...

ZUZKA: Ak mi pán boh pomôže, nebudem dlho ležať a spravím si i popri dieťati. A ešte je nie na svete, už sa bojíte. Pán boh milý vie, či sa ho živá dočkám...

MARA: I tak sa stáva. Ja sa modlím, pros pána boha i ty... i Ďurko by mal...

ZUZKA: Ten ma hádam práve preto znenávidel... A čože budem robiť... Nemôžem sa otráviť.

4. výstup

Mara, Zuzka, Ďurko.

ĎURKO (*vchádzajúc, nôti z dobrej vôle*): „Keď nevieš tancovať, aspoň nôžkou dupni...“ (*Prestávka.*) No, čože si sa nasrdila? Že som Betu vyviedol do tanca? Mohla si tam byť, bol by som i teba.

ZUZKA: I tak bolo, že som bola. Raz si ma z povinnosti, a už som mohla domov ísť.

ĎURKO: Nuž, keď si netrebná, olovená, miesiš nohami, ako keby si kapustu dlávila...

ZUZKA: Nemala som sa kde naučiť. Ja som nechodila po tancoch, keď som musela slúžiť.

MARA: I druhé slúžia, dievka moja, a vedia. Ved' už len uznaj.

ZUZKA: Uznám, ale zato nemusí jednu vyvádzať, že na to už ľudia pľujú.

ĎURKO: S tou tancujem, ktorá sa mi páči. Nebudem radom vykrúcať... (*Preoblieka všednejší kabát.*)

ZUZKA: Dobre, teda si tancuj s ňou.

ĎURKO: I budem, milá moja!

ZUZKA: Nerob posmech. Nie som slepá. Vidím, kto je tvoja milá. Bola som ti do času, ale dnes radšej by si bol, keby ma vari nebolo.

ĎURKO: Skús to.

MARA: Nerúhaj sa bohu, dievča.

ZUZKA: I to sa ti môže po vôli stať.

ĎURKO (*prespevuje posmešne*): „A ja sa ožením, a ty nezvieš...“

MARA: Ďurko, Ďurko, majže svedomie, nerob jej taký žiaľ.

ĎURKO: Tešte si ju, veď je vaša. Vy ste si ju vyvolili.

MARA: Ale tebe, syn môj!

ĎURKO: Ja bez nej budem. Vyzuť ma pod', ty citlivá.

ZUZKA (*ide a vyzúva ho*).

MARA (*donesie papuče*): Ale, aké sú to reči? „Ja bez nej budem.“ Nuž či si ju na to bral, aby si ju o pol roka takto do očí znevažoval? Veď už aspoň jej toho dobrého slovíčka popraj, nie sa tak hneď vysloviť.

ĎURKO: A ona či je taká, ako by mala byť naproti mne? Vždy mi len Betu pripomína, krčmu a čo inšie, pre čo sa musím iba zlostiť!

ZUZKA (*s plačom, vyčíta*): Neublížim ti, ak i poviem. Dobre vieš, že si na každej zábave, svadbe, a len ta ťa ťahá, kde by si sa zabaviť mohol. A keď sme spolu šli, alebo po teba som prišla, neobzrel si sa na mňa, alebo ma na posmech vyviedol, prisahanú ženu. A s kým? S Betou...

ĎURKO: Teba druhí zvrátili.

ZUZKA: Že ma ľutovali. A ty si ma nie.

ĎURKO: Čuš! Ty ani ľubiť nevieš!

ZUZKA: Neviem. Že ti to rečami nedokazujem. A či ja viem, kedy by som ti nebola na ťarchu s mojou láskou... Odháňaj ma, utekáš predomnou. Aby si bol odo mňa slobodný, preniesol si sa do komory bývať.

ĎURKO (*vzplanie*): To mi viac nepovedz! Bývam tam kvôli statku.

ZUZKA: I nestatku. (*Odíde s čižmami.*)

5. výstup

Mara, Ďurko

ĎURKO: No, vidíte ju! A to je vraj zo služby dievča... A má smelosti viac ako doma chovaná...

MARA: Keď jej je žiaľ, že o ňu nestojíš.

ĎURKO: Poviem vám pravdu, mama, nestojím. Ja neviem, čo sa so mnou porobilo, ale zo dňa na deň mi je nemilšia. To ani vravieť, ani sa zabaviť, len sa tmolí zahúlená, človeku do očí nepozrie, chodí ako zabitá, nikomu ani slova nepovie, nuž či si ju môžem zamilovať? Mužom som jej, a predsa neviem porozumieť nikdy jej vôli...

MARA: A veru by si mal vedieť jej obyčaj, a ona tvoju predovšetkým.

5. výstup

Predošli, Palčík.

PALČÍK (*dnu*): Ba že to vieš v tej krčme toľký čas presedieť... Dodnes do rána, a napoludnie, ako lyžicu položíš, už ťa preč ťahá... a domov ani nepomyslíš. Čože potom i my, i tá žena?

ĎURKO: Zato ja viem, čo je moja povinnosť. Bol by som prišiel statok obriadiť i bez vášho chodenia. A čo budem pri nemilej žene doma vysedávať alebo popod obloky so starými ženami klebetiť?...

PALČÍK: Tak my a žena sme ti už nič?

ĎURKO: Lebo nerobíte, ako ste sľubovali. Majetok ste mi sľúbili prepísať, a teraz už ničoho. Som paholkom u vás. Žena? Tú mi ani nespomínajte. Vy ste ma na to naviedli, aby som si ju vzal. Ona je mne nie po vôli. Keby som si druhú bol vzal, inakšie by som sa vám bol usiloval ako s týmto putom.

MARA: Ale keď sa tak stalo, čože si počneš?... Nechceli sme vám zle...

PALČÍK: Nemôžeš ju teraz už vyhnať... Kdeže pôjde?

ĎURKO: Nech ide, kde chce. Ale to vám vravím, že pokoja dotiaľ v dome nebude. Lebo mi prepíšete majetok a tak sa budem s ňou trápiť, alebo Zuzu preč pošlite a ja sa zaobídem.

MARA: Ako? Ktože bude robiť ženskú robotu?

ĎURKO: Alebo si dovediem inú...

PALČÍK: To nás ty už do úzkeho ženieš! Žena moja... Dožili sme sa toho pokoja. Už mu je ani žena nie dobrá, keď nemá majetku.

MARA: Rob niečo medzi nimi. Takýto nepokoj v dome. Ja len raz trafím ochoriť, a vynesiete ma. (*Plače.*)

ĎURKO: Neplačte, mama. Ale ja si tiež nechcem zabíjať mladý život. Tráviť ho po krčmách, túlkach...

PALČÍK: No, to sa mi ešte páči od teba!

ĎURKO: Vy ste mali povedať: „Vezmi si tú, alebo tú, ktorá sa ti páči“; ale nie chytiť nás na udicu majetkov a nám život poviazať. (*Odiđe.*)

7. výstup

Palčík, Mara.

PALČÍK: Vidiš ti ho! Aby dostal majetok od nás, zoškliví si ženu.

MARA: Božechráň! Teraz troví, a potom? Či si ty istý, že by zašanoval, so ženou žil, ako sa patrí?

PALČÍK: Neboj sa, neprejde mi cez rozum. Ja majetku nedám! Áno, keby som videl medzi nimi inakší poriadok, nepoviem, niečo že by i nedal, ale takto nie.

MARA: Mohol by to i potroviť a nám zasa vyhrážať, že ju nechá. A vieš, aká je už. Zostala by starosť a trápenie len nám, a kus majetku by už bolo v pekle.

PALČÍK: A od nej pomoci slabo, iba ústa na chlieb.

MARA: Veru do roboty z nej už nič nebude.

PALČÍK: A čo, ak by ona odišla?

MARA: Dovedie druhú, počul si ho.

PALČÍK: Dovedie, nedovedie. Sme tu. A tak uznáme, radšej, ako prísť o majetok.

8. výstup

Palčík, Mara, Kata, Zuzka.

KATA (*dnu, za ňou Zuzka*): Zlostí sa, že som sa vybrala. Ale by som ti ani materou nebola... Nuž čože je toto medzi vami, ľudia boží?

MARA: Ja sama neviem, čo sa to u nás robí. Ako sme sa im my tešili, radi sa mali, šla im i robota, a teraz už vždy len chyby jeden druhému hľadajú a robota stojí.

PALČÍK: A kto na robotu nemyslí, toho nič neteší, a húta vždy len von a preč, a čo ja viem.

MARA: Zuzka tvoja, poviem jej do očí, je vždy zarmútená, slova neprehovorí; iba keď sa jej opýtaš, i to len cez zuby; vľúdnej reči ani za svet... len vždy, akoby ju zajtra vešať išli.

PALČÍK: A Ďurovi aby som iba majetok prepisoval.

KATA: Bože môj, čoho som sa ja len dožila. Ako sme sa im úfali, týmto našim deťom, že budeme mať pokoj, aký im u vás bude život, a teraz, hľa! Akýže to bude mať koniec, dievka moja? Radšej by som sa pod tou čiernou zemou videla, ako počúvať i od otca, i od toho chlapca: „Vy, vy ste im na príčine!“

PALČÍK: Ale keby príčina? Nuž aká? Ona vraví, že ju on nechce; on vraví, že ho ona nechce; výčitky, podozrievanie... Ja by ťa chcel, keby si taká bola; ja by ťa rada, keby si to — do krčmy nechodil, na druhú nepozrel... A či ja viem, čo si ešte vyhutujú.

MARA: Akože ti aj, stvora božia, nepôjde do krčmy, nepozrie na inú, keď mu nikdy ani pekného slova nepovie, ani sa ho nevyspytuje, ako sa patrí na ženu, či keď z roboty príde, či odkiaľ.

KATA: Nuž akáže si to teda, Zuzka? Veď mi otvor svoje srdce, povedz, či ti ublížil? V čom? Ako? Či ste sa povadili? Či ste sa už pobili? Či čo?

ZUZKA: Ani sme sa nevadili, ani nepobili ešte, len ma on nechce. Sladkého slova mi nedá, pekne nepozrie na mňa. I prihovorím sa mu, a jednako mi vyčíta, že sa nesmejem, nespievam, že nie som ako druhá. Tým zakrýva svoje hriechy, a mne je to veľký žiaľ... Taký žiaľ, že ja, mama moja, tu neostanem! Na biede som rástla, slúžila od mala, ale nebola by som zažila toľko trpkosti ani do smrti, čo tu za pol roka. Mama moja, tu nikto na mňa ani vlúdne nepozrie, neprihovorí sa mi. Akože nemám smútiť? Mama moja, ja vám tu nebudem.

PALČÍK: To už nám neubližuj, Zuzka; my ti dáme, čo ti patrí ako neveste.

KATA: A kdeže pôjdeš? Domov? Pred otcom sa neobstojíme. Vyženie i mňa s tebou... Mne si nie treba.

MARA: Tak, švagriná moja, tak. Čože budeš doma? Nemá mati sama dost' trápenia?

ZUZKA: Pôjdem do služby.

KATA: Súca si do služby! Nič nevymýšľaj, dcéra moja, a nestrpčuj sebe i mne hodinu. Dost' sa napočúvam od otca i syna. A či som ja zle chcela?

PALČÍK: Nikto, nikto z nás vám zle nechcel, ani nechce. Máš čo robiť, máš čo jesť, tak čože sa ti nevidí? Že je Ďurko trochu prísny na teba...

ZUZKA: A sebe povoľuje — to nevidíte.

PALČÍK: Vidím. Nebude on taký, zanechá to, len si ty z toho nič nerob. Nedbaj, nevid' a konaj svoju robotu, uvidíš, že sa on k tebe pritúli a bude všetko dobre...

KATA: Prežieraj ako každá žena. Všetky sme to tak. To len nepoznáš ešte jeho náтуру. Uč sa sama na sebe. Druhé sú v tom ešte horšie. Pije, bije — ty máš aspoň v tom pokoj.

MARA: No, veď to. Prstom sa jej ešte nedotkol. Nepovedala by som, keby bol nejaký planec, opilec, bijan, ale čo len vaše žaloby...

KATA: Tak. (*Odchádza.*) To si sami rozsúďte. A domov mi nechod'. Ja ťa pojmem za ruku a dovediem naspäť, ak dôjdeš.

ZUZKA: Nuž dobre. *(Plače.)* Ja vám nemusím domov prísť. Ale tu nezostanem.

KATA: Dievka moja milá, ťažký je stav manželský, neber si to do hlavy a privykaj. Čože bude z teba? Ani dievka, ani vdova. Musíš už len s ním chlebík jesť.

MARA: Ja viem, čo im vŕta v hlave: on mal svoju, ona svojho, to vám schodí, deti, na um. A veru si to už teraz nesmiete pripomínať. Už sa to minulo. Juda sa vydala, tvoj sa oženil, a tak musíte, deti moje, vedno žiť, jeden druhého sa porozumievať, privykať si na obyčaj. Tak bude po všetkých vašich žiaľoch.

KATA: Pre svätý pokoj v dome človek nejednu horkú slzu preglgne. A nemusíš si všetko k srdcu pripúšťať. Nemôže ťa na rukách nosiť, vždy sa s tebou lúzniť. Obráti sa on raz. Vidí, že si mu ženou, ako sa patrí; ešte si ťa zamiluje. Len už pretrp. Muž so ženou, ako deti pod stenou. *(Odídu; Mara za ňou, i Zuzka.)*

9. výstup

PALČÍK *(prechodí sa)*: Povedala jej dosť. No, ja by som jej ešte viac bol, keby jej bol materou. Dať naučenie, príklad povedať, ako sa druhí trápia a žijú, a musia spolu žiť. Ale pre mňa, čo sa i rozídete... Už vidieť, že sa mi plán nevydaril... Drahí robotníci, čo mali byť zadarmo...

10. výstup

Palčík, Ďurko.

ĎURKO *(dnu)*.

PALČÍK: Videl si si testinú?

ĎURKO: Videl, ale radšej som počkal v stajni, kým prešla.

PALČÍK: Obišiel si suchý. Ale povedala jej mati dobre. Celkom tebe stranu chytila. Azda sa napraví.

ĎURKO: Nenačím sa jej. Ja vám jej nechcem.

PALČÍK: Tak, akože chceš nažívať ďalej? Ako nás opatrovať?

ĎURKO: Ja by som vás opatroval, keby ste sa mi boli dali po vôli oženiť.

PALČÍK: Po vôli! Nuž veď sme sa ťa spýtali! Pristal si. A čo by ste vy nežili ako druhí ľudia? Keď ste si medovníky pojedli, teraz jedzte chlieb ako celý svet. Ale vy len sa nafúkať a potom už postávať, z domu utekať, akoby roboty nebolo. A jedno neobriadené, druhé rozmetané, seno, slama po dvore, riadu nenájdeš. Tam sa vidly polámu, statok opatrený len aby bolo... Nuž pekne si vy to vediete...

ĎURKO: Kým vy nespravíte s nami poriadok, odo mňa tiež poriadku nečakajte. Mne je i robiť popri nej tvrdo. Radšej by som sa na celú robotu sám chytil, len by pri mne nebola. Lebo vždy mi príde na um, že s tou, alebo s tou ako som si mohol sveta žiť u vás.

PALČÍK: Nuž ved' ju len nemôžeš odohnať od seba. Musíš i ty privykať k nej. Ved' ti ona ide po vôli.

ĎURKO: Čím mi je vďačnejšia, tým sa mi stáva protivnejšou. A tak mi ani robota nechutí.

PALČÍK: Nuž ale, keď sa ti starodávna vydala, tak darmo budeš za ňou myslieť...

ĎURKO: Mne sa už druhá triafa. A tá by i vám inak bola po vôli.

PALČÍK: Nuž tak ty ozaj za tou Betou myslíš, ako svet i Zuza vraví. No, to je už poriadok, také manželstvo, ako ty chceš vystrojiť! Nuž čože bude i s tebou potom? Prisahanej ženy sa zriekaš a k druhej zavláčaš. To by veru nemalo byť.

ĎURKO: Malo-nemalo. Pomôžteže si, keď sa mi páči.

PALČÍK: Nuž a či si ty v tom istý, že by tak lepšie bolo?

ĎURKO: Isteže by bolo. Už som jej to z tvári vyčítal, i z reči to vyrozumieť...

11. výstup

Palčík, Ďurko, Mara, Žofa.

ŽOFA (*vchádzajúc*): Jaj, bože, deti naše, čo ste mi to porobili, že my takôto musíme o vás počúvať? Či ste sa povadili, či ste sa pobili? Či už čo sa u vás robí, meno moje? Ved' som sa ja vám inak úfala. A tu je už nič nie tak, ako bolo, ako som si ja myslela, meno moje. Aký nepokoj, aké hnevy sa to tu dejú, meno moje? Nuž, čože vy nemôžete na jedno prísť?

MARA: Jaj, len pod' pomáhať, poriadok medzi nimi robiť... Daj radu.

ŽOFA: Čože ti ja, sprostá žena, meno moje! Ale vy, švagre môj i svat môj, akože to už len spravíte? Ved' ste vy dosť múdry! Čože vám my, ženy? V čomže nás poslúchnu, meno moje?

PALČÍK: Pozhovárame sa.

ŽOFA: Jaj, môj syn, môj dobrý syn, meno moje. Takýto zármutok, takéto trápenie robíte vy vašim rodičom? Akej že ti rady dám? Všetci sme sa tomuto inak úfali, a všetko stalo sa inak. I otec, i ten z toho inakšiu radosť chcel mať... Jaj, syn môj, meno moje, akože ste si to už rozhúťali, že ste to takôto spravili, akô ste spraviť nemali. Takéto neporiadky i vo vašom, i v našom dome, i tam. Ved' si ty nebol taký. Po krčmách si nechodil, a teraz že sa tam vše s otcom zideš, že ťa tam vše nájde. Či ťa Zuzka na to dovedla, či kamarátstvo, či už čo, meno moje? Ved' za mládenca ak s otcom šiel kuknúť, a už domov... Jaj, jaj, môj syn krásny, ved' si taký bol dobrý, prívětivý k celému svetu, a teraz ani k nám neprídeš, ani porady mi v ničom nedáš, ani sa nám nevyponosuješ, čo ťa trápi, čo ťa bolí? Ved' som i otca volala, aby šiel, ale mu je srdce zarmútené; povedal mi, že mu je ťažko, že on nemôže... Môj syn zlatý! Ktože ti

najväčšiu prekážku robí? Či otec, či matka, či Zuzka?... Ved' sa mi vyponosuj, ved' mi všetko porozprávaj. Ved' pred kýmže povieš, ak pred materou nie? Čo máš na srdci, meno moje?

ĎURKO: My sme si nie ani jeden na príčine. Vy, vy všetci ste nám na vine. Lebo ste sa nám dali zobrať a nepomysleli ste, ako to bude ťažko roztrhať, keď spolu žiť nemôžeme.

ŽOFA: Tak si ty už na tej myslí, syn môj, na tú cestu sa poberáš? Rozsobášit'? Ako? Ved' to veľa stojí. O majetok, čo málo máme, chceš nás doniesť?

ĎURKO: I na veru môžeme žiť.

ŽOFA: Čože sa ti znevidelo tak na nej? Ved' sa to taká osoba vidí, ako sa patrí: tichá, poslušná, dobrá; ja by som bola spokojná i s ňou. Čo sa ti porobilo, meno moje?

ĎURKO: Vám sa i vtedy videla.

MARA: I tebe.

ĎURKO: Prevrátili ste mi hlavu. Mne sa nikdy nepáčila.

PALČÍK: Nieže tak, syn môj. Dobre bolo, ale druhá ti padla do oka, to je ten hák.

ĎURKO: Lebo sa mi Zuza nepáčila.

PALČÍK: A ak sa ti i táto znepáči, zasa povieš, že si vezmeš druhú?

MARA: Čože svet? Ved' nás ohovoria, na posmech vyjdeme celá rodina.

ŽOFA: A kdeže je Zuzka? Nože ju doved'te, meno moje, nech sa ja s ňou pozhovám. Ja chcem i od nej počuť, čo ona povie.

PALČÍK (*k Ďurkovi*): Zavolaj ju...

ĎURKO: Čože ju budem vyvolávať! (*Odíde.*)

12. výstup

Palčík, Mara, Žofa.

MARA (*Žofe*): Starodávne známosti v hlave vítajú... to sa my nazdávame.

ŽOFA: Ach, meno moje! (*Nerozumie, ale sa dovtipuje.*) To, že i jeden mal svoju, i druhá svojho? Nemôžu zabudnúť?

MARA (*prikyvuje*).

PALČÍK: On inak vraví: že sa mu druhá pozdáva — Beta!

ŽOFA (*neprekvapená*): Ach, meno moje, čo si počneme s nimi? I tak sa stáva. Ale že práve s mojím milým synom, to by som nebola pomyslela...

13. výstup

Predošli, Zuzka.

ZUZKA (*dnu*): Že ma voláte?

ŽOFA: Volám ťa, dievka moja, aby som od teba počula, čo je to medzi vami...

ZUZKA: Akože vám to už poviem? (*Vyhrkne.*) Nepáčim sa mu, to je všetko.

ŽOFA: Ba že ty si nie prívetivá k nemu. Že ty ho nechceš...

ZUZKA: Ja ho chcem, ako som ho od prvopočiatku chcela. Chcem ho počúvať, obsluhovať, verná mu byť a robiť a žiť statočne, ako sa patrí. Toho odo mňa nikdy nepočul, že ho nechcem. Ale on si ma neváži, ani ako slúžky, nie ženy prisahanej... (*Plače.*) A tak ja idem. Načo mu zavádzať? Prečo sa triasť pred ním, báť sa ho? A byť mu na závade...

ŽOFA: Dá pán boh, dievka moja, neplač, že sa to všetko ešte napraví. Ved' to tak býva. Len ho počúvaj, buď trpezlivá, prepáč mu. Ľadže, meno moje, kôň má štyri nohy a potkne sa, ale vstane a ide ďalej.

ZUZKA: To je nie potkýnanie. To je schválne tvárou do blata.

ŽOFA: I tak ho utri, umy, zakry pred svetom, a dobre bude. A vy spravte podľa vášho rozumu.

PALČÍK: Ved' len premýšľame...

MARA: Noci nespím, zamýšľam sa, aby dobre bolo, nie hriech.

ŽOFA: Božechráň, meno moje, aby z toho mal byť hriech v rodine. To radšej nech ani toho dňa nedožijem. (*Plačúc von, Palčík za ňou.*)

14. výstup

ZUZKA (*sama*): Mne nikto neuzná. Každý mi len, i vlastná mať — len trp a trp. Ale ja to nevydržím. Ako keby to bolo od hladu alebo od smädu trpieť. Ja trpieť, a on na mňa nepomyslí? Trpieť od muža, ktorý ma klame... Nie, dosť bolo už. Nebudem trpieť! Bola by som horšia od frajerky. Sama sebe by sa musela zhnusiť.

15. výstup

Zuzka, Ďurko.

ĎURKO (*dnu, fajčiac*).

ZUZKA (*rozmyšľa, ako začať*): Ďurko?

ĎURKO (*hrubo*): Čo chceš?

ZUZKA: Počuj...

ĎURKO: Nie som hluchý.

ZUZKA: Nie si, ani ja. A to ma nesie do myšlienky, ktorá dozrie vo mne čochvíľa.

ĎURKO: Dobre.

ZUZKA: Rozmyslela som si, že odídem od teba.

ĎURKO: Ak tak za lepšie uznáš, id'.
ZUZKA: Len nikdy neobanuj svoj život.

ZUZKA: Len nikdy neobanuj svoj život.

ĎURKO: Nie, neboj sa o mňa.

ZUZKA (*vykladá si háby z truhly*): Odstúpim ti! Ži si, ako chceš. Ved' azda len nezahyniem.

ĎURKO: Čoby si... Svet je široký. Keby si ty nešla, bol by som dnes—zajtra ja šiel odtiaľto. Nenaučili sme sa ani za pol roka spolu žiť, tak čože? Hľadajme si pokoj, kde ako ktorý vieme. Ani neplač, už je všetko pozde. Rozíďme sa; ak si rozmyslíš, prídeš ty za mnou; ak si ja rozmyslím, prídem ja za tebou...

ZUZKA: Nie tak, nemýľ sa. Ja sa k tebe viac nevrátim; ty si rob, čo chceš. Doved' si druhú.

ĎURKO: To je už nie tvoja starosť...

ZUZKA: A maj sa lepšie s ňou, ako so mnou. Buď spokojnejší...

ĎURKO: Pán boh uslyš! (*Polovážne.*) Poznať, že máš predsa ženské srdce.

16. výstup

Ďurko, Zuzka, Palčík, Mara.

MARA: Čože ty robíš? Kdeže sa strojíš?

ZUZKA: Odchádzam od vás.

PALČÍK: Kde?

ZUZKA: Nevieť. Do služby hádam.

MARA (*zlostne*): Hlavatosť! Keď ti bola taká sladká, id'! Čože?

PALČÍK: Nepochab sa, Zuza. Pričiň sa, dobre bude.

ZUZKA: Nikdy viac.

MARA: Dobre si rozmysli, čo robíš!

ZUZKA: Už je rozmyslené.

ĎURKO: Nechajte ju, nech ide: alebo ona, alebo ja.

ZUZKA: Vám som nedostatočná pre robotu a neopatrnosť, mužovi pre inú ženu.

MARA: Vidíme.

17. výstup

Predošlí, Ondriš.

ONDRIŠ: A ty si ešte tu? (*K Zuzke.*) Už sa ber! Ja ťa nenechám pri týchto ľuďoch. Keď oni nezachodia s tebou, ako sa patrí, tak hybaj domov. (*K Ďurkovi.*) A ty si neporiadny človek, keď si moju sestru na takôto doviedol.

ĎURKO: Nerozumieš, Ondriš, nestar sa medzi nás.

ONDRIŠ: Rozumiem! Moja sestra sa ti smiať nevie, nevie ti hrkútať. Doved' si Betu, tá ťa bude i na rukách nosiť.

ĎURKO: To je moja vec!

PALČÍK: Ondriš, Ondriš...

MARA: Syn môj, nieže...

ONDRIŠ: Ba keby bol poriadny človek, nerobil by toto. Ale ja ti poviem, čo si ako rozmyslíš, do môjho otcovského domu viac nepríd', lebo sa zle rozlúčime. Len si ber, sestra, všetko, čo máš.

ZUZKA (*zaväzuje batoh*).

PALČÍK: No, len tu nechaj háby. Ešte je deň. Nepôjde s batohom cez dedinu. Prídeš si po ne, keď sa vyspíš. A ty nevieš, čo je medzi nimi, nezadieraj.

ONDRIŠ: Prečo by som nezadieral doň... i do vás, keď tak robíte, ako sa nepatrí. Pred svadbou sa vyratuje, aký on bude človek, a čo vy z neho!... Keď on robí z mojej sestry taký posmech, nech jeho pán boh na posmech obráti!

ĎURKO: Ty sa nestar medzi nás, vravím ti pokojne ešte raz. Ty nevieš o ničom nič. I ty by si bol taký, keby si bol v tom, čo ja.

ONDRIŠ: Mne nerozprávaj takô. Neschovávaj sa! Mňa ani svojím rozumom, ani figľami neprevrátiš. Ja som nie Zuzka. Viem ja o tvojich chodníčkoch. Sestra, hybaj! Už som mal dávno

po teba prísť, ako som ťa sem vôbec nechcel dať. (*Opovržlive.*) A ty si doved' tú, ku ktorej chodievaš! Nech ti už bude tá milá, keď ti je statočná osoba nie!

ĎURKO: Ty sa o to netráp, čo ja mám robiť.

ONDRIŠ: No, iba si ju len doved'. Nech ti bude srdce na mieste. Pre moju sestru si už môžeš i desať!

PALČÍK: Keď ju berieš, aspoň tie háby nech neberie na seba. Kdeže to unesie...

ONDRIŠ: Hod' im ich a pod'! (*Odíde.*)

18. výstup

Palčík, Mara, Ďurko, Zuzka.

ZUZKA (*zloží batoh, s plačom ide k Palčíkovi a bozká mu ruku, potom Mare*): Dobrého zdravia vám vinšujem! Pekne vám ďakujem, čo ste sa so mnou trápili. A čo som vás rozhnevala, preboha vás prosím, odpusťte mi.

MARA: Nech ti pán boh odpustí...

PALČÍK (*podá jej peniaze*): Toto si vezmi za robotu. Aby tvoji rodičia nepovedali, že si nič nevyslúžila.

MARA (*plače*): Mňa to dosť bolí, že takôto robíte medzi sebou...

ZUZKA (*Ďurkovi*): Zbohom! Ostaň i ty zdravý. Nebanuj, že si sa s nemilou ženou tak zaplietol a zauzlil si život.

ĎURKO: Nevykladaj, choď už... Mne ťa je ľúto, ale nemôžem inak.

MARA: Ved' sa ty ešte vrátiš. Len tak sa odberaj.

ZUZKA: Dobrú noc vám!

MARA: Pozdrav doma. (*Prestávka.*)

19. výstup

Palčík, Mara, Ďurko.

PALČÍK: No, terazže už čo?

MARA: Ved' sa ona vráti. Zunovala sa ti, ale keď jej týždeň—dva nevidíš, pôjdeš za ňou. Tak to býva.

ŘURKO: Nikdy ja po tú. Rád som, že odišla. Nemám ju rád ani za mak. Ešte keď ste nás zdali — ale čím diaľ, tým mi bola nemilšia. Lúto mi jej je, ale či si ja mám svoju mladosť pre ňu zjesť?

MARA: Ako si sa s Betou opantal, od tých čias ti je taká nemilá! No len, no, aby z toho ešte nebol plač.

ŘURKO: Ak mi dovolíte doviest' si Betu, nebude plaču.

MARA: Nové trápenie narobiť nám i sebe.

ŘURKO: Nebojte sa! Otec môj, mama moja, uvidíte, ako sa ja budem usilovať. Ani vlastný syn! Všetko zanechám. Len či ju zavolať?

PALČÍK: Tej ani volať nemusíš. Tá sa ti iste sama ponúkla.

ŘURKO: Možno. Bohvie, čo je vo mne, ale tak mi oči padli na ňu. S tou by, reku, ta bol do smrti, ak by ste vy boli spokojní.

MARA: Len si ty sebe nájdí, a sa neoklam.

PALČÍK: Ďuro, Ďuro! Beta je ľahký tovar; už od druhého muža odišla. Tá sa ti zavesila. To si si nemal komu dať oči zatemniť, rozum prevrátiť.

ŘURKO: Už ma darmo budete hrešiť. Páči sa mi, prosím vás, prijmite túto miesto tej.

PALČÍK: No, stará...

MARA: Ty si hlava.

PALČÍK: Tak, skúsime vás. Zavolaj ju, ale ti majetku ani s tou nedám, to ti popredku hovorím.

ŘURKO: Nenačím mi. Len nech mám ženu, čo mi bude a nám všetkým po vôli. (*Odíde.*)

20. výstup

Palčík, Mara.

MARA: Oprobujeme teda s touto, keď on má vôľu začať lepší život. Aspoň jeho zachránime. Ale čo povedia u Kamenských?

PALČÍK: Nuž čože povedia? My sme ju nevyhnali. Zdržiavali sme ju, sama odišla, a tak nech si vravia, čo chcú. My sme nie na príčine.

MARA: Nuž a túto?

PALČÍK: Prijmeme ju, ako tú — do služby. A keď bude robiť, usilovať sa, nuž bude i nám po vôli, i jemu, keď si ju on vybral.

MARA: Všeličo o nej povrávajú: parádnicu, jazyčnicu, ak sa i s tou sklameme...

PALČÍK: Ach, nuž veď to o takej už potom dobré nepovedia. O tejto sme nič nepočuli, a tu máš — už ho nechala. A tak možno, že s touto budeme lepšie.

MARA: Ťažko im bude privykať, keď od mladi len svoju vôľu konali. Teraz bude muža poslúchať; nás poslúchať, neviem, či sa jej to bude vidieť, ak ju chytíme nakrátko... Ja sa toho trochu obávam.

PALČÍK: Nuž veď uvidíme. Však nie sú nám prisahaní ani jeden ani druhý. Za pár čias skúsime. Ak nás nebudú poslúchať, majetok šianat' a prispárat', spravíme nový poriadok s nimi. Ukážeme im cestu. Nech idú vo meno božie.

MARA: Ale sa zavrtli...

21.výstup

Predošli, Ďurko, Beta.

ĎURKO: Tu sme!

BETA (*dnu*): Dobrý večer! Akože sa máte? Ste zdraví? Ďurko príbehol — čože ste ma dali volať?

MARA: Vitaj.

PALČÍK: Sadni si.

MARA: Iste povedal ti Ďurko.

PALČÍK: Ty máš byť už teraz našou nevestou. On ťa vraj rád, a my sme teda tiež nie od toho, keď si on teba vyvolil.

MARA: My vďačne na to pristaneme. (*Ukáže na truhlu.*) A tak tedy prenes sa k nám, tu máš truhlu. Toto bude tvoje. Narobili sme to Zuze, ale tá odišla.

PALČÍK: Tak sa usiluj nás opatrit', robotu si porobiť...

MARA: Nielen deti nosiť.

BETA: Ja vám budem poslušná, netrúpte sa nič. (*Vrtko skladá háby do truhly.*)

PALČÍK: Ctiť si nás...

ĎURKO: Muža v láske mať...

PALČÍK: A po našej smrti vám toto všetko dáme. Celý majetok náš.

BETA (*priskočí k Palčíkovi a k Mare a bozkáva im ruky*): Budem sa usilovať, budem vám dobrou nevestou. Obslúžim vás čo najmožnejšie, netrúpte sa nič. (*Vysukuje rukávy a vrtí sa po chyži.*)

ĎURKO: A mňa?

BETA (*bozká ho*): Teba budem najvrelejšie milovať. Budete so mnou spokojní.

PALČÍK, MARA: Pán boh uslyš! (*S úľubou hľadia na ňu*) Ak, si si izbu zamkla, môžeš hneď tu zostať.

BETA (*ide k nim líškave*): Nie je ďaleko. Ešte dnes sa prenesiem, keď je to vaša vôľa.

(*Opona padá.*)

Tretie dejstvo

(U Palčíkov na Ondreja.)

1.výstup

Ďurko, Beta.

BETA *(oblečená pekne, hlavu do baby zaviazanú; prikryva na stôl pre šesť osôb).*

ĎURKO *(pomáha jej odťahovať stôl, pod nohu podkladať, aby stál; fajčí).*

BETA: A čože by si im nepovedal? Dnes bude na to dobrá príležitosť. Keď prídu i tvoj otec, i mama, povedia i tí slovo—dve; ľahšie ti bude od nich niečo vybojovať.

ĎURKO: Už ma nepodpichávaj. Viem, čo mám žiadať, ale to pri druhej príležitosti, nie na mena...

BETA: Ba práve. Aby ti pamiatku spravili na tento deň svojho mena. Zavinšuješ im, budú dobrej vôle — dajú skorej.

ĎURKO: Už ja s tým dnešok prečkám.

BETA: A tak prečkávaš už štyri mesiace. Celý čas, čo som ja pri tebe. Spočiatku bolo: Len pod', pod', dajú mi kus, ja tebe hneď prepíšem polovičku z toho, ani nebudú vedieť — a teraz čo mám? To, čo sa narobím ako kôň. A za čo? Že sa mi najesť dajú. Ja tak nepristávam.

ĎURKO: Netáraj. Kým som ja tu...

BETA: Taký si istý i ty tu ako ja. Dotiaľ, dokiaľ oni chcú.

ĎURKO: To si nenamýšľaj. A veď si dostala: háby ti dali...

BETA: Zuzine! Ha—haj. *(Posmešne.)* Mali veru čo dať! Obdrané strapy.

ĎURKO: To už nepovedz: nové boli, i sú.

BETA: Ale predsa obnosené. Aby nemuseli dať Cigánke, dali mne. To je veru nie za moju lásku, moju robotu, moje ustávame, obchádzanie.

ĎURKO: I si si kúpila, čo nevedia...

BETA: No, veru! Už mi to vyvolávaš?

ĎURKO: Čoby vyvolával, len pripomínam, že i dajú, i sami si vezmeme. Dost' sme už predali zrna, i maku, vajec, masla, čo nevedia. I len vše utiahneš, keď niečo predáš...

BETA: Čo len tých desať—dvadsať grajciarov — to nemáš čo spomínať.

ĎURKO: Ja nie zato. Viem, čo mi patrí, čo nasľubovali, čo si mám požadovať, ale dnes nevystúpim.

BETA: Nuž tak odkladaj, ako si dosiaľ odkladal, a nič nedostal.

ĎURKO: Neminie nás...

BETA: Nech psom tráva rastie, keď kone podochnú, povedajú ľudia. Ale domýšľam sa, viem ja, prečo si ty tak odmäkol oproti nim, nie ako za prvej ženy svojej.

ĎURKO: Čože ti už zišlo na um, že mi ju pripomínaš?

BETA: Áno, pripomínam, lebo sa mne všetko tak počína, že vše sa zamýšľáš za ňou a či čo. Tej si ty vedel vymáhať inak.

ĎURKO: Nože ma nezlost', žena! Čo ti to vchodí do tvojej hlavy od istého času? Nepomyslel som na ňu, čo odišla, celý čas, iba keď sa mi syn narodil.

BETA: Ale zato sa nemusíš zahutovať, že vše z teba slova nevytiahnem... Predtým si mi sedel vždy na sukni, a teraz zmyslel si si už i ryby chytať, poľovačku vyhutuješ, do krčmy zas navykáš chodiť... A ja sa tu môžem spochabiť s týmito dvoma starigánmi, čo iba rozkazovať (*posmešne*) a takto si toto, a takto, a ja som si to takto a toto a onô, že ma vše až trhá, uši by som si zapchala... A ty sa ma nezastaneš, lebo si ani nie doma.

ĎURKO: No, len sa vyvrav, povedz, čo máš už do mňa. Akoby som sa ja nestaral tak o teba ako o seba. Nuž komuže viac záleží na tom, aby sme dostali do rúk majetok, tebe, či mne? Nepovedal som im už i pekne, i strmo? A ešte im poviem. Ale sekery ešte nevezmem na nich.

BETA: Ináče nepokapú. Ale, božechráň! (*Zaliečave.*) Mne je konečne jedno, len nech teba mám. Ale i ty ma poslušni, aspoň niekedy, ako ja teba poslúcham. To by nebola každá statočná žena urobila, čo ja: šla som za teba, i si ťa vážim, ctím a milujem (*bozká ho*), nie pre majetky, čo máš dostať, ale že ťa rada vidím. Rada, rada, rada! (*Bozká ho zakaždým.*) Ale sa i ty mňa drž a na Zuzu nemysli, lebo sa pohneváme. Ja viem i trucovať...

ĎURKO: No, len sa neboj. Keď pomyslím, pomyslím na synka svojho, nie na jeho mať.

BETA: No, veď to ti ešte dovolím. Ale o ten prepis povedz, Ďurko, povedz; uvidíš, čo povedia.

ĎURKO: Nechaj to už na mňa. Viem, čo robím...

BETA: Už vari idú otec s mamou.

2. výstup

Predošli, Palčík, za ním Mara.

PALČÍK (*donesie pod kabátom dve fľaše vína a kladie ich na stôl*).

MARA (*od ohniska za ním*): Po čomže bolo?

PALČÍK: Z toho lepšieho som vzal: po štyridsať.

MARA: Neľad'že ich na ten čistý obrus. Daj, utriem. (*Obzerá sa.*) Kdeže je uterák, Betka?

BETA: Kde ste ho položili. V pitvore bude.

MARA: Dones.

BETA (*ide*): Keby ste na mňa nechali — bol by inakší poriadok... miešate sa, stariete do všetkého...

MARA: Musím sa, lebo pri takej hojnej Dore by sme chytro vygazdovali s komorou.

BETA (*dnu; vezme od Palčíka fľaše, utrie a položí*).

ĎURKO: Kúpili ste i nejakú cigaru?

PALČÍK: Nezišlo mi na um. A ved' mám dohánu do fajky.

ĎURKO: Skúpite. (*Doberačne.*) Ja že si zapálime na takýto deň vášho mena dobrú cigaru, a ono, ľa...

PALČÍK: Škoda peňazí vyhadzovať. A cigárky kúriš dost'.

ĎURKO: Či vám už i to oči kole?

PALČÍK: I to. Ale ešte mi viac uši obráza, čo som i teraz v krčme počul.

MARA: Jaj, čože si už zasa napočúval? Ved' už aspoň dnes, keď čakáme hostí, s takými rečami čušte.

PALČÍK: Ba nebudem. Nech on vie, kde má čo povedať. Ja viem o každom tvom slove.

ĎURKO: A keď viete, ja vám poviem i do očí!

PALČÍK: Ale, žena moja, akože zamlčať? Ja, že už budeš mať pokoj, keď som sa ti dovolil druhý raz po vôli oženiť, a ty mi zasa len odkazuješ o majetky.

ĎURKO: Len čo ste sľúbili i vtedy, keď Beta prišla. Nepovedali ste?

PALČÍK: Nepovedali.

BETA: No, už natoľko som ja, ujček, svedomitá, že ste mu sľúbili lúčku pod Žiarom.

MARA (*dobromysel'ne*): Nože sa ty nestar, Betka. Ja viem, čo bolo v spomienke. Neminie vás, len čakajte poriadku...

PALČÍK: A čože z tej lúčky budeš mať? Či ťa to zadostí? Či vám je nie lepšie takto? Všetko vám dávame, všetko len pre vás odkladáme, pre vás sa trápime, robíme.

ĎURKO: A my nerobíme? My sa netrápime? Vy vraj pre nás, ale my iste pre vás.

BETA: Čo sa ja narobím! Cez leto som si vše ani chrbta, ani rúk necítila; taká som bola, akoby ma ubil, deň po deň od roboty.

PALČÍK: Uznám; ale i my sme robili, čo sily vládali. A zato máme všetko: nezamykáme pred vami ani komory, ani truhly. Držíme vás ako vlastné deti. Žiadal si hodinky — kúpil som ti ich. Stáli s retiazkou dvanásť zlatých. Harmonika stála desať zlatých. Prsteň si kúpil Bete i sebe — vravíš, že si dal osemnásť zlatých za ne. Tiež len z nášho vari išli.

ĎURKO: Tie šli z mojich. To som ja mal odložené.

PALČÍK: Dobre, teda z tvojich. Zmyslel si rybačku, nebránim ti; na pušku pomýšľáš, revolver (*ukáže nado dvere*) si zväžil — dobre. Háby tebe už druhé, žene...

BETA: Mne ste ešte nekúpili, ujček.

MARA: Ale sme ti dali Zuzine, čo tej bolo narobené.

BETA: S tým ste sa mi nemali čo vďačiť?

PALČÍK: Tak my sa tebe máme drier vďačiť, potom ty nám?

BETA: Nevravím. Ale čo je pravda... (*Odchádza.*)

MARA (*Bete*): Nože pozri to mäso... Čo je pravda, je pravda. A keď chceš vedieť, nuž ešte si i tak veľmi nezaslúžila. A pomysli ty i na to, čo zjeme. Teraz sa nám veru inak odspára z komory, ako kým Zuza bola. Betka nenaučená gazdovať. Len berie, varí, vypeká i zbytkom.

ĎURKO: Vy ste jej odovzdali kľúče. Sami ste jej povedali...

MARA: Dala som jej na vôľu, ale mala by sa spamätať. To u nás nebývalo. Tak by sme my neboli nič zgazdovali. Tak, syn môj!

PALČÍK: Veru, čo sme sa my natrápili, kým sme len prvých päťdesiat zlatých stisli — to nikto nepováži. (*K Ďurkovi.*) A ty len prepisovať, prepisovať. Do mojej smrti ani pod piad'. Potom ti všetko nechám.

ĎURKO: To mi smrť nechá, nie vy. Ale ste vy múdri! Ja so ženou sa tu môžeme ešte za dvadsať — tridsať rokov trápiť a ešte drier umrieť ako vy, a za čo? Máte vy svoj rozum. Ale máme ho i my.

PALČÍK: Bude vašim deťom.

ĎURKO: Dobre, pekne. Ale ja tiež chcem niečo z toho užiť. Dnes — zajtra žijem!

MARA (*na odchode*): Nože už zasa nezačínajte. Teda má ti prísť otec, mati, a vy sa už teraz povad'te. Či to už nemôžete na inšie pomyslieť? Len dohovárať.

PALČÍK: Ba, a ma znevažovať ešte pred kadejakým po krčmách. O mojom dome nebolo za tridsať rokov slova počuť na dedine, a teraz každý len nás, mňa omáľa. A tomu ste len vy na vine.

ĎURKO: Lebo si v slove nestojíte.

PALČÍK: Lebo som myslel, že to inak bude.

ĎURKO: To len od vás závisí, aby bolo. Spravte poriadok, naraz zapcháte svetu ústa.

PALČÍK: Toho nespravím. Tráp sa, gazduj, prispor niečo, to všetko bude tvoje...

ĎURKO: Tak mám ísť kradnúť a doniesť, či už ako?!

MARA: Nože tichšie, už idú.

PALČÍK: A nech idú. To sú nie tajnosti.

MARA: Predsa len pekne sa, otec; Ďurko, nože už aspoň pred svetom...

PALČÍK: Ja budem hľadiet'. On nech si robí, ako za dobré uzná. Večera hotová?

MARA: Je hotová, všetko hotové... Už i chladne. *(Von.)*

3. výstup

Predošli, Lavko, Žofa, Beta.

MARA *(vráti sa z dvier, stretnúc Lavkovcov)*: Vitajte! Kdeže ste tak dlho?

ŽOFA: Keď má človek viac, ako vy, musí si opatrit'; keď má málo, ako my, musí si lepšie bedliť. A sami sme, meno moje, a starí, nuž to už nejde tak. Dobrý večer!

BETA: Vitajte, mama! *(Pomôže jej zložiť sa.)*

MARA *(pojme Žofu za ruku a vyjdú)*.

PALČÍK *(podáva ruku Lavkovi)*: Prejdi, sadni.

LAVKO *(Ďurkovi podá ruku)*: A Betka? *(Obzrie sa.)* Aha, koľká! Ani som ťa nevidel, nevestička moja! No, akože?

BETA *(veselo)*: Dobre.

PALČÍK: Teraz ich nezabávaj, posadajme si, dajú večeru. Zatiaľ ochutnáme trocha pálenky... Ďurko, nalej do kalíškov. Kdeže sú? Kuchárka!

ĎURKO *(Bete)*: Dajže kalíšky.

BETA: Nazdala som sa, že na oteckovho mena budeme len víno piť. *(Podá kalíšky.)* Ale zohriať nech sa vám páči. *(Vrtká behá, smeje sa; von.)*

ĎURKO *(podá kalíšky Palčíkovi, Lavkovi, i sebe vezme)*: Tak, nech sa vám páči.

ĽAVKO: Veru zohriať sa dnes dobre padne. Taká zima udrela, že ak takto pôjde, veľa bude načim kuriva. Ale čože vám! Máte, chvalabohu! A popri vás ani my nezamrzeme. Však je tak, švagrík môj úprimný? (*Ťapne mu po pleci.*)

PALČÍK: Tak je, tak.

ĽAVKO: Len keď mi je syn opatrený, čože po mne, po starom i s materou. Tak (*štrngnú si*), nech pán boh živí všetky kresťanské mená, a nadovšetko svätého Ondreja, i s jeho drahou manželkou a milými dieťkami.

PALČÍK, ĎURKO: Pánboh uslyš. (*Vypijú.*)

PALČÍK: Posadajme si. (*Do dvier.*) A vy, ženy, dajte večeru. Sem si sadni, a ty, Ďurko, budeš merať.

BETA (*nesie*): Už, otecko, už nesieme.

MARA (*nesie šaláty*): Nech sa vám páči, to Betka pripravila.

ŽOFA (*nesie koláče na tanieri*): Toľko si trápenia narobiť. My sme prišli dať vám našu úctivosť, poďakovanie povedať, meno moje; veru, poďakovanie za nášho syna i jeho ženu, lebo sa vám nikdy neodslúžia za vašu dobrotu, meno moje; zavinšovať na mena, a tu hostina, trápenie.

MARA: No, len si posadajme. A nech sa vám páči. Chlapi, berte si.

PALČÍK: Mohli ste to na dve misky.

ŽOFA: Dočkáme, nie nás je dvanásť, meno moje; len si vy berte.

MARA: A tu je, komu sa páči, kapusta, alebo cvikla... Betka, pod', sadni.

BETA: Ja sa i postojáčky najem. Host'om nech sa páči.

ĽAVKO: To je už nevesta, mati, čo? Tá si ťa inakšie uctí ako to ledačo. Kde sme my len boli oči podeli, švagre? (*Popíjajú cez celý výstup.*)

PALČÍK (*nútene*): Tak, tak... No —

ŽOFA: Nuž akože sa vám páči táto naša nevestička? Sestra, švagrík?

ĽAVKO: Do očí netreba chváliť — mati.

MARA (*cez zuby*): Nuž len sa im úfame, úfame. Dosiaľ by sme boli, ako boli; ta by sme boli spokojní. Nemáme takej viny do nich. Mladá, nová — reku — naučí sa, ako čo u nás ide. Privykne k našej obyčaji.

ĽAVKO: Teda lepšie bude takto, švagrík môj? Však lepšie? Dobre ste to rozhúťali, a načase bolo. Hja, rozumný človek si poradí. Tebe nenačim fiškála ako sprostému človeku.

PALČÍK: Takto, myslím, že i dobre bude, malo by byť; ale to nevieme, iba naostatok. Deň poznáš len po večere. Ale dosiaľ ta; nevieme, ako ďalej bude...

ŽOFA: S naším chlapcom už teraz ta budete. Tu mu je do očí, meno moje, niežeby som, ako mať, chválila jeho, alebo seba; ale múdry je, usiluje sa, robí, mocný, zdravý, opatrí — statok máte krásny, na majetku vám pribúda. To už i tak vidíte, že ste darmo nevynaložili na nich. Len by vás tá nebola strhla do škody. Nuž ale majetok so škodou rastie.

MARA: Keď sa robí okolo toho...

PALČÍK: My veru leňošiť nikomu nedáme, ani zbytočne troviť. Ja grajciara na daromnicu nevydám.

MARA: Ja za grajciar nekúpim, ak je to nie treba. A to by sme ich chceli naučiť ešte.

ĎURKO: To už teraz inakší svet. Vy ste zo starého.

ĽAVKO: Ale múdreho, nie pochabého, syn môj. Novôt sa nechytajte. Len po starom, ako tuto druhý tvoj otec káže.

ŽOFA: Tak, veru tak. A tebe, Betka, sa ti páči, meno moje? Môže sa ti veru! Moja sestra dobrá, vďačná, len sa maj okolo nich. Ty vieš rozprávať, si zhovorčivá, a im sa to ľúbi.

BETA: Ved' sa usilujem, len aby som im bola po vôli.

PALČÍK: Radi máme veselých ľudí.

ŽOFA: Tá prvá bola taká — zahútala sa, stála, ani „á“, ani „bé“. Mladá stvora má byť živá, vrtká ako jašterička, meno moje. Dobre si si vybral, syn môj. Len už teraz poslúchajte, robte si; ved' to ako sebe.

MARA: I my si myslíme; vravíme: len vaše bude.

PALČÍK: Ale nám koľavých rečí nedávať, nenahnevať sa, keď niečo vyčítame; neohovárať, ak sa i niečo znepáči. Kto syna miluje, ten i tresce.

ĽAVKO: Tak, svat môj! Nech len pán boh živí všetky kresťanské mená, i tých Ondrejov, aby ste ešte dlho mohli na svete zdraví žiť a z týchto vašich dietok radosť mať. (*Štrngajú.*) Ďurko, napi sa i ty a zavinšuj otcovi (*šeptom*), to ti bude veľa hodno.

ĎURKO (*nevinšuje*).

PALČÍK: My sme ju neposlali. A keď on nemohol s ňou vydržať, čože sme mali robiť?

MARA: Povrázkom sme ich nemohli spolu zviazať.

ŽOFA: Dobre, že sa to už stalo. Lebo takto, no, akože s tým dieťaťom? Prichodí mi k sebe ho vziať...

ĽAVKO: O tom potom. Uvidíme, či bude žiť. A teraz jej ho i tak brat' nemôžeš.

ŽOFA: Ale je hodné, pekné, celý otec.

MARA: Ja by tiež vošla, ale hnevy... Nuž či ja za to môžem?

BETA: Keď odrastie, ja ho budem opatrovať ako svoje.

ŽOFA: Pekne, pekne, dievka moja, meno moje. Poznať, že si muža ctíš a miluješ.

BETA (*maznavo*): Áno, ja ho, ale či on mňa? Povedz!

ĎURKO: Ba už, tu sa ti budem vyznávať. Keby ťa nerád, nebol bych si ťa vzal.

ĽAVKO: Tak je, tak, to je už odpoveď!

PALČÍK: Môže ti dosť byť...

ĽAVKO: Ale my, mati, už i pôjdeme. Dom pustý.

ŽOFA: Sme primkli...

ĽAVKO: Jednako, všelijaký je svet. Ja, švagre môj, ako som ti už spomenul, rád by som, keď už vy tak týmto našim deťom sa trápíte, tiež im ešte nejakú škvarku prikúpiť.

PALČÍK: Vravel si. V susedstve.

ĽAVKO: To-to-to. Triať sa mi. Konca záhumnia. Bolo by viac miesta či pod kapustu, či pod zemiaky, konope...

ŽOFA: A škoda by nám to bolo pustiť, meno moje, keď je na predaj... a nám pod nohami.

PALČÍK: Hja, čo je všetko na predaj a rád by človek, istá vec.

ĽAVKO: Tak i ja. Len tých peňazí zbit'. Na závdavok by sa našlo, ale do kúpy treba mi stodvadsať zlatých.

PALČÍK: Nebolo by drahé...

ĽAVKO: Ved' i ja tak. A pustiť si tam čertvie koho... Nerád by som. Ale kravičku predať mi neprichodí, prasa slabo sa popráva, nuž sa trápim, čo spraviť? I myslím si: Mám ja dobrého švagra, svata, ten sa, chvalabohu, inak opatruje ako ty, vozkár chudobný. Syna ti vzal za svojho, oženil ti ho dva razy, ten ti pomôže, a na lacnejšie úroky ako po tých sporiteľniach.

PALČÍK: Daj pokoj, švagre, nemôžem vám pomôcť. Nedochozí. Čo máme, je medzi svetom, a od roka som ja grajciara neodložil. Dve svadby odbavovať, zaodievat', zaobut' i tú Zuzku, i nechcem vravieť, ale i Ďurkovi treba všeličo, i Bete. I to, i to, jedna svadba, druhá svadba, dve svadby, to ide do peňazí. Ešte som si od toho nevydýchol. Tak sme teraz veru čistí od peňazí. A kúpili sa Ďurovi hodinky, harmonika, revolver, teraz zas pušku zmýšľa, háby, čižmy...

MARA: A viac nás je, i viac zjeme a menej môžeme odpredať. Úroda, viete, aká bola slabá...

ŽOFA: Zjete, zjete, meno moje. Nuž ale keď robia, i jest' musia.

PALČÍK (*mladým*): Vy ak chybu máte, povedzte si; ale vám požičovať...

ĎURKO: Nemáme, ale ešte inak by sme sa usilovali, keby aspoň kústik tej zemičky stálo na našom mene.

PALČÍK: Po našej smrti všetka bude vaša!

ĽAVKO: Statočne by sa vám vrátilo. Dali by sme vám razom i s tým, čo ste nám ešte na prvú svadbu Ďurkovi pomohli. Lebo my sme neboli prichystaní, a keď ste vy to už hneď chceli mať...

ŽOFA: Tie, ako prvé stisneme, donesieš, meno moje.

PALČÍK: Nemusíte. Sú tam. Ale nových nepožičiam.

ĽAVKO: Ej, ba ti ich, švagre, donesiem. Ja nepotrebujem tvojich darov. Ani tuto deti nepýtajú do sveta. Rodiny máte veľa...

ŽOFA: Čoby ste i nedali kúšтик, aby sa im odrátalo...

ĎURKO: Aspoň lúčku pod Žiarom...

BETA: A za Rybníky ostredok...

PALČÍK: Ja si nedám, kým ja žijem. A po smrti sa netráp. Mám svoj rozum, spravím poriadok zavčasu... Čoby sa od toho platilo po kúštku, keď potom razom všetko bude vaše.

MARA: My si majetok do hrobu nevezmeme. A či ja viem, do čoho môžem upadnúť? Hľa, naveky som chorľavá. A dnes sa tak celkom na nikoho nemôž spoľahnúť...

ŽOFA: Tak ty, tak vy len predsa ešte i teraz pochybujete o tých našich deťoch, meno moje.

ĽAVKO: To sa mi nepáči, švagre, taká nedôvera stále...

PALČÍK: A už nech je, ako chce, ale ja majetku neprepíšem.

ĽAVKO: Tak začože sa majú trápiť?

ĎURKO: Ved' keď si vy tak myslíte, môžete ho v poslednej chvíli, komu chcete, dať. Ja chcem mať istotu, nielen tak naverímboha sa tu trápiť.

PALČÍK: Môžem, ale toho neurobím! Ja nie som cigáň!

BETA: Tak my, môj muž je cigáň? Ja som cigánka? Štyri mesiace tu robím od rána do noci na pretrhnutie...

ĎURKO: Tak nám plaťte službu ako cudzím.

ĽAVKO: Už vám tak prichodí požadovať, deti moje.

ŽOFA: Nieže, meno moje radostné. Len pri pokoji. Máš tu dobrý život zabezpečený.

PALČÍK: No, ja si jednako majetku z ruky nedám!

ĽAVKO: Lebo si držgroš! Vydriduch! Nepomohol by si ani vlastnému bratovi. (*Zberá sa.*) Nepotrebujem tvojho uctenia...

PALČÍK: No, tak choď! (*Odtisne pohárik.*)

ŽOFA: Meno moje, nieže, hľaď na tie deti!

ĽAVKO: Ech, nezlost' ma, škoda mi bolo sem chodiť. Dobrú noc! Ja nepotrebujem takých hostí.

PALČÍK: Ja som ťa nevolal — sám si mi odkázal, že ma prídeš navštíviť, a ja som ťa chcel uctiť ako švagra.

ĽAVKO: Kmotrovstvo, švagrovstvo — najhoršie priateľstvo.

ŽOFA: Jaj, jaj, meno moje, či to tak máte?

ĎURKO: Otca mi nevyháňajte, lebo sa ich zastanem.

PALČÍK: Akože sa ho zastaneš? Ľadže ti ho!

ŽOFA: Jaj, jaj, meno moje, načože ste doniesli ten nápoj?

ĽAVKO: Mlč, ja som nie napitý!

PALČÍK: Ale ani ja! (*Odchodia.*)

MARA: Všetci ste trošku pili, všetci. Beta, odlož preč! (*Berie fľaše zo stola a podáva jej.*)

BETA: I to im želite? (*Posmešne Ďurkovi.*) Tak ti treba! Teraz už, keď budeš niečo pýtať, vyhlásia ťa za ožratého.

MARA: Ty sa nestar! Ľadže ti ju! Aká pani! Ty tu máš najmenšie slovo dosiaľ. (*Mara, Žofa odídu.*)

4. výstup

Ďurko, Beta.

ĎURKO: Ba nepodpaľuj! Lebo ma už zlost' chytá...

BETA (*s plačom*): Tak, ja aby som ani slova. Akoby tu bola poslednou slúžkou. Preto si ma zväbil sem.

ĎURKO: Ja som ťa neväbil. Ty si za mnou lipla od roka, vyše.

BETA: A vtedy som ti bola dobrá, vtedy si mi nevyčítal, len aby som ťa ľúbila... Teraz si sa ma najedol.

ĎURKO: Mlč už! Najedol...

5. výstup

Ďurko, Beta, Palčík, Mara.

PALČÍK: Nože ty mne povedz: či ty to zo svojho rozumu robíš a či ťa to otec s materou nauča, aby si stále, ako si tu, odo mňa driapal prepisy a čo ja viem čo?

ĎURKO: Celý svet tak uznáva, že by ste nám mali dať, čo ste nasľubovali! I teraz máte peniaze, a nechcete môjmu otcovi pomôcť jednou stovkou. A ja som ich zarobil! Vy si idete s fajkou po dvore, po poli, a ja sa deriem.

PALČÍK: Ani nedám! Dal som, a nevrátil. A tebe nedám, lebo si nie, ako som sa úfal. Znevažuješ ma, i pred svojím, i pred cudzím. Mal si sa vysloviť, že ma vraj naučíš! Ja by som rád vedieť, kto ma naučí za moje dobré.

ĎURKO: No, veď si len držte vaše. Neberiem vám nasilu. Ale to je tiež nie statočnosť nasľubovať, ako ste mi vy, keď som k vám šiel, keď ste nás vraj za „svojich“ brali. Vtedy hory — doly, teraz ani pod necht.

PALČÍK: Na takýto poriadok ani nedám!

MARA (*Bete*): A čože i ty? Ona už tiež požaduje ostredok. Si tu pár časov — a počúvajže ju! Ty si len veľká kuchárka, inšie nič! Vyvára, strojí, škvarí, že nám stačiť nebude. I ti vravím, i nedbáš...

PALČÍK: Veru, pozrel som masť, teraz sme zabili, a už hrniec preč! Takto my zle vygazdujeme. Dobrý život si načim zaslúžiť, nie z cudzej komory sa požívať.

MARA: U nás nemôže byť, ako keď si po pánoch slúžila!

BETA: Každý chce vedieť, za čo robí, za čo koho obchodí!

PALČÍK: Nevravel som ti, už nieto úfania ani v nej. Jeden nikto, druhý ešte horší...

ĎURKO: Do niktošov nenadávať! Vás obchodí, riadi, vysluhuje, vám robí, a ešte nás budete nazývať...

BETA: Akoby sa im ja bola prosila do domu. (*Plače od zlosti.*) Víkali ste ma! Sľubovali! A teraz, keď dať, nuž by ste ma preč poslali...

MARA: Nikto ťa nedurí, a dost' si si už nakúpila za naše.

PALČÍK: Teraz prišla, ešte ani kúty nezohriala, a už takô rozpráva, majetky pýta. Ja si dám, ty budeš gazdom, ona gazdinou, a ja pôjdem ulicou. Azda ja neviem, nevidím, čo sa robí? Nevieš, koľko bolo zrna? Koľko ovocia? Koľko som ja predal a koľko chybí? Za čieže vedieš ten dobrý život, v krčme hudcom sýpaš, napájaš kdekoho? Čakajte poriadok. Ktovie, čo z toho môže byť...

ĎURKO: To by som i ja rád vedieť. Lenže sú ešte rozumy i nad váš rozum, nebojte sa!

BETA: Keď som sem šla, vravel si, že prepíšu na teba a ty že mne dáš polovičku z toho — a keď nie, nebudem robiť zadarmo; radšej odidem, ako mám tu môj mladý vek pri tebe podaromnici tráviť a sa drať.

MARA: I tak sa nepretfáš! Čo len z komory vyvlačovať, hody strojiť, od toho tak neustaneš! Ľadže ti ju!

BETA: A ty to počuješ? Ty sa ma nezastaneš? Ty si taký muž, to je tvoja láska...

ĎURKO: Nezlosti ma už toľko i ty. Ked sa ti nepáči, id'!

BETA: Táak? Tak som si ja dostala? Ešte vraj prepíšem! Ej, že som bola zaslepená, že som ti verila, že som to nevidela. Bola by ja šla k tebe!... Iba čo som si slobodu zakosílila.

ĎURKO: Ba ja som si jarmo na krk zavesil. Ty si za mnou chodila!

BETA (*plače zlost'ou i žiaľom*): Takýto nehodník mojich rečí, mojich úst! Nasľuboval, kým som nešla, a teraz sa ma ani nezastane. Ešte mi povie, že som ja za ním chodila! Navdal ma, aký mi bude dobrý, ako nám bude sveta žiť — a teraz by si ma preč poslal. Pôjdem, ale mi zaplatíš!

ĎURKO (*posmešne*): Na dni, či na noci si porátaš?!

6. výstup

Predošli, Kaňúrik, Zuzka.

KAŇÚRIK: Čože je toto u vás? Vari svadbu robíte? Či vám niečo prismudlo?

VŠETCI (*ustrnutí, prekvapení, hľadia jeden na druhého; prestávka*).

PALČÍK (*spamätá sa*): Také otázky si si mohol doma nechať. Poznať, ako dbáte o mňa, keď ani neviete, kedy mi je mena. Ale na majetok každý čaká. Smrti by ste sa tešili, ale mena...

KAŇÚRIK: No, no, nám je to jedno, žite hoci sto rokov! Dobrý večer!

PALČÍK, MARA: Pán boh daj!

KAŇÚRIK: My prišli sme po tie háby Zuzkine, i truhlu, posteľ, periny, keď ich neposielate. A nevestu, ako sme videli, máte už druhú...

PALČÍK: Ešte ma i ty zlosti...

MARA (*Zuzke*): Prišla si i ty?

ZUZKA: Prišla. Po háby ma vydurili otec...

KAŇÚRIK: Preto sa zlostiť nemusíte, len nám vydajte, čo je jej, a budete na pokoji s nami.

PALČÍK: Príďte vo dne...

KAŇÚRIK: Hanbíme sa.

PALČÍK: Do môjho domu?!

KAŇÚRIK: No len, no, tichšie. Pôjdeme, čo nás i vyháňať nebudete. Len dajte háby, periny, truhlu, posteľ a čo je jej. (*Zuzke.*) Ber si, čo je tvoje.

ZUZKA (*otvorí truhlu, začne vykladať háby*).

PALČÍK: Tak, čo ste tedy prišli?! Marš!

MARA: Ani kúska, tie si ty nezaslúžila.

KAŇÚRIK: Len si ber! Daj plachtu. (*Chce pomáhať*.)

BETA: To sú moje! Ja si nedám! (*Odstrčí Zuzku*.)

ZUZKA: Čože je tvoje? Ja som na to robila...

PALČÍK: Čo si robila, to som ti zaplatil...

ZUZKA: Ale moje vyslúžené si chcem pobrať.

BETA: Tieto mne dali, keď som prišla.

ZUZKA: Mne ich dali narobiť.

ĎURKO (*Zuzke*): Ber a choď s nimi, tebe boli súdené. Nech na dvoje nedávajú jedno. (*Trhá Bete a hádže Zuzke*.)

BETA: Ja nedám!

KAŇÚRIK: Zuzkiných sa netýkaj! (*Uchytí*.)

BETA (*hodí sa na háby*): I tak ti ich vydriapem! (*Vychytí Kaňúrikom podané*.)

ĎURKO (*Palčíkovi*): Bolo vám to treba?

PALČÍK (*zaženie sa naň*): To pre teba: Bodaj si sa bol v prvom kúpeli zatopil! Ty — ty — ledakto!

MARA (*s plačom medzi ne*): Na moje staré dni takéhoto sa dožiť. Trhať sa budete?! (*So zlosťou a žiaľom*.) A vy (*Kaňúrikovi, Zuzke*), že očí nemáte prísť toto robiť do nášho domu! Ja to odležím, ja už iste zas ochoriem...

KAŇÚRIK: A prečo by sme očí nemali, pre svoje prísť?

BETA (*vyhrkne*): Tak ty si taký muž? Tak mne ty žičíš? Keby ja bola vedela, nebola by si nohy o teba otrela. Ale počkaj! Ja si poberiem svoje tiež. (*Rozloží plachtu, hodí do nej periny, háby a vlečie von*.) A ty drichni na holej zemi!

ĎURKO (*so smiechom*): Len si rozoberte, čo je vaše, ja ešte nájdem niečo pod hlavu!

KAŇÚRIK: Inú si nájdeš! Však je tebe ľahko o ženy.

ĎURKO: Do mňa nech sa nikto nestarie...

KAŇÚRIK: Ktoráže je tvoja truhla?

ZUZKA: Táto!

KANŮRIK (*odtiahne truhlu, batoh, periny, na izbu*): Ale to neunesieme.

PALČÍK: Dám vám to odviezť.

KANŮRIK: Sám idem po vozík. Už ani minúty nechcú čakať jej otec, mať.

MARA: No len nie tak strmo, Miško! Čože sme vám my urobili?

KANŮRIK: Mne nič, ale mojej švagrinej.

PALČÍK: Ja za to nemôžem. Na nás sa neľakajte. Tu je pôvod hriechu. (*Ukáže na Ďurka.*)

MARA: A tá, čo von šla.

KANŮRIK (*Ďurkovi*): Zatratený človek, keď ty takôto robíš!

ĎURKO: Do mňa nech sa nikto nestarie! Už som vám povedal. Ja viem, čo robím.

KANŮRIK: Ženu odohnať pre takú... Pfu! (*Odplúje.*) Šťastie tvoje, že je Ondriš vojakom. Ten by ťa pozvítal.

ĎURKO: Ak by som sa mu dal.

KANŮRIK: By sa ťa ten neopytoval. Videl si, čo robíš. Nebola vo vreci zašitá, keď si ju bral. Zakladal si ten tvoj otec v tebe, i vy, vy, divím sa vám. Teraz už viete, akého darebáka za syna a zaťa máte!

PALČÍK: My sme bez slúžky nemohli zostať.

ĎURKO: Čo, čo vás do mňa?

KANŮRIK: No len ticho! Na mňa nerev, ja som nie tuto ujček, ja sa ťa nebojím, ty holomok. Obesiť ťa! (*Odchádza.*)

PALČÍK: Tak, či ja vládzem s ním? Radšej si mal nohy dolámať — ja som si mal, ako som mal poň ísť... (*Za ním i Mara.*)

7. výstup

Ďurko, Zuzka.

ĎURKO: No, Zuzka, ako sa ti to páči, keď ma takto preklínajú?

ZUZKA: Celá sa trasiem. Ani by nebola prišla, ale ma vydurili po háby.

ĎURKO: Zuzka, ako sa má naše dieťa?

ZUZKA: Ďakujem za opýtanie. Je zdravé.

ĎURKO: A čo si ho nedoniesla? Rád by ho vidieť. Ja si ho vezmem kedykoľvek.

ZUZKA: To už nie. Mohol by si mu byť otčimom.

ĎURKO (*krúti hlavou*): Zuzka, keď si prišla, Betu pošlem, a či už i sama šla, a ty ostaň. Ja zájdem k tvojim rodičom.

ZUZKA: Nechoď. Povedal si, že za mnou nepôjdeš.

ĎURKO: Nejdem. Ale ak sama prídeš, nuž ťa prijmem i s dieťaťom, a budeš mi zas ženou, akou si bola. Ale už budeš inakšia?

ZUZKA: Akáže mám byť? Ja inakšia nemôžem byť, ako som, ako ma pán boh stvoril.

ĎURKO: Len prečo nevieš tak rozprávať ako druhá?

ZUZKA: Máš už takú.

ĎURKO: No, len si háby vysuš a ostaň tu.

ZUZKA: Načo by ja ostala, keď máš druhú?

ĎURKO: Ako ti vravím, ja tak spravím, že to všetko po starom bude... (*Chce ju objat'*.) Žena moja, chvála pánu bohu, keď si len prišla! Ja ťa nepustím, ostaneš pri mne.

ZUZKA: Ako sa nebojíš boha takô hovoriť? Teraz ma už raz rád máš? A po malej chvíli by si ma zas zunoval — preč poslal, inú si zväzil.

ĎURKO: To som sa pochabil. Ale veľa rás sa to stáva všakovak, horšie ako medzi nami... Povedz mi slovo...

ZUZKA: Nevieť ti...

ĎURKO (*zlost' doň vstúpi*): No, keď nevieš povedať, tak sa uč! Ani zasmiať, ani vravieť — tak čo vieš? Ja nechcem takej ženy!

ZUZKA: Neponúkam sa ti. A mňa tak naučili, že statočný muž ide za takou, čo vie veľa robiť a málo vravieť. A ty naopak.

ĎURKO: Ja ťa nechcem takú. Vydaj sa, za koho chceš...

ZUZKA: Sýta som už tým chlebíkom. Pán boh zaplať. (*Odchádza s batôžkom, utrúc si oči zásterkou.*)

ĎURKO: Nech platí. (*Vzdory.*)

8. výstup

Ďurko, Palčík, Mara.

MARA: To z tohto zle bude. My sa ešte zle rozídeme. Mne jej je ľúto...

PALČÍK: Čo som ja tebe povedal, keď ste sa zberali. Len tak ju ber, ak sa ti páči. Ak nie, ani neškrkne nikomu, ani ju pýtať nepôjdeme. Vtedy si sľuboval. Teraz: tá odišla, nás si obalamutil, máš druhú, a či máš pokoj? Teraz by si zas mňa chcel vyhnat' z majetku. Ale (*hrozí rukou*) to sa ti už nepodarí!

MARA: Už i za toto sa musíme iba hanbiť pred sebou i svetom.

PALČÍK: Nebudeme sa! Keď sa ony odnášajú, pôjdeš i ty! Ja vás tu nechcem ani jedného, ani druhého, ani tretieho.

ĎURKO: Pôjdeme, ale nie na taký poriadok, ako si vy myslíte. Zaplat'te mi za robotu, i Bete.

PALČÍK: A koľkože by si si takto žiadal?

ĎURKO: Ja požadujem päťdesiat korún na mesiac! To je päťstopäťdesiat, Bete po tridsať, to je stodvadsať, a so Zuzou sa sami spravte. Tak ľahko neodídeme! Ak nie, vezmem si fiškála.

PALČÍK: A či si už nechodil za ním? Ja vari neviem?!

ĎURKO: Aj mi ich vyčítate, to vám stojím za to. Ak nie, zviete, čo vás to bude stáť.

PALČÍK: Tak! Zviem?! Ty nerobíš už ani ako človek, ale ako zbojník!

ĎURKO: Ja vás naučím na malom prste hvízdať! Tak budete tancovať, ako vám ja budem húst'. Ako ste vy mne chceli. Vy, vy, skupáň, klamár! Lakomec.

MARA (*Palčíkovi*): Nezlosti sa, pochorieme. (*Plače.*)

PALČÍK: No, veď by si ma ty obielil, doniesol o všetko. Lenže, ak sa ty obraciaš, ani ja nie som včerajší! Ja tiež viem, kde sa pohnúť. Bodaj by si si ty bol hlavu vytkol, keď si mal vkročiť do môjho domu! Ty leňošník, márnik, lump.

MARA: Na celý život si nám hodil ranu na srdce...

PALČÍK: Jablko neletí ďaleko od stromu.

ĎURKO: Čože vy viete do môjho otca?!

PALČÍK: Ba čo neviem, sa opýtaj! Len ma ošarpat', nabrat' ako baran na rohy. Svadbu ti za moje spravil, berieš a zanášaš mu, kde čo môžeš. Piješ s ním, a ja som klamár, lakomec, že ti na voz nenaložím.

ĎURKO: Čoho som toľko odniesol?!

PALČÍK: Ty vieš! Múky, slaniny, zrna. A kým do mesta zavezieš, zhadzuješ po krčmách a frajerkách.

MARA: A Beta len hostinky vystrájať, masť, múku márnit', hodovať.

ĎURKO (*Palčíkovi*): Čo zhadzujem, čo predávam?

PALČÍK: Kde si vzal cigaričky, Beta prsteň? Odkiaľ máš peniaze hudcom, na hranicu svetu? Osobitne zarábaš, či mňa okrádaš?

MARA: A ešte prepísať...

PALČÍK: Majetky ti mám prepisovať? Hej!

ĎURKO: Čo ste nasľubovali, tie! A keď nedávate, vzal som. Čože?! Ja som dorobil! Ale vy ste len chceli, aby som vám ja robil, a vy fajčiť, rozkazovať, pod pecou sedieť.

PALČÍK: Nepretŕhal si sa. Ja som starý, nevládzem; ale ty si sa chytil gazdovstva, teda zapracuj, na starosť budeš mať.

ĎURKO: Aj si ho prepíšem! Ak mi nezaplatíte, čo som vám robil.

PALČÍK: Prepíšeš?! Oprobujeme sa. Ani babky! Dost' si ma skazil do roka! Ja ťa vyplatím. Dones, žena, nejaký kôl! Ja mu vyplatím — keď mu nakladím. Ožran, lump!

MARA: Pre boha ťa prosím!... A ty už choď niekam v peklo!

ĎURKO (*odchádza z kroka na krok*): Nevrhajte mi! Naučím ťa!

PALČÍK: Už sa pakuj! Keď ty mňa na žobrotu chceš doniesť...

ĎURKO: I skazím ťa, aby si vedel!

PALČÍK: Ty mňa? Hneď ti skončenie tu spravím! (*Berie revolver.*)

ĎURKO (*vyjde rýchlejšie, dvere otvorené*).

MARA (*skočí k Palčíkovi*): Pre boha, neber si ho na svedomie!

PALČÍK: Keď ma ty na žobrotu chceš doniesť, radšej ťa ja budem žobrákom chovať! (*Von, v pitvore strelí.*)

MARA: Matička Kristova! (*Klesne na prahu.*)

PALČÍK (*dnu; trasie sa*): I tá flandra von! A viac nevkráča do môjho domu! — Bolo načase chliev očistiť.

MARA: Bože môj, bože, či si ho zahlušil?

PALČÍK (*dvíha ju*): Zvieme hneď... Nehoden inšieho ako besný pes!

(*Opona padá.*)

Štvrté dejstvo

(O Vianociach u Kamenských.)

1. výstup

Kata, Tomáš, Zuzka (s dieťaťom pri belčove), Kaňúrik, Eva. (Spokojné vianočné tváre, sviatočné obleky. Milá, tichá domácnosť. Dve-tri deti bavia sa na zemi, jedia koláče.)

KATA: Ale veď ste ho už tri razy čítali. Prečítaj si sám.

TOMÁŠ *(fajčí)*: No len ho ty čítaj ešte; keď počujem, akoby som sa s ním zhováral, s mojím Ondrišom.

EVA: Ja som ho ešte tiež dobre nečítala. *(Berie list zo stola.)*

KAŇÚRIK: Sem daj, ja budem čítať...

EVA: Ale aby sme i my počuli...

KATA: Máte čo počúvať! Nuž zdravý je, obliecť má čo, jesť má čo — čože budete počúvať?

KAŇÚRIK: A šest' grajciarov na deň ho tiež neminie.

TOMÁŠ: No len čítaj, Miško, a vy ticho!

KAŇÚRIK *(íhá sa k lampe, všetci mu robia miesto)*.

EVA: Okuliarov ti nenačím? Ňanka...

TOMÁŠ: Materine sú v Spevníku... *(Smiech.)* S motúzom.

KAŇÚRIK: Nože už!

TOMÁŠ: Pst, ticho, deti!

KAŇÚRIK *(číta)*: „Dobrý deň vám, alebo bude večer, keď tento list do ruky dostanete. Drahý môj otec i mama, i celá rodina. Vinšujem vám šťastlivé sviatky vianočné, aby vám dal pán boh zdravia, hojného božského požehnania, aby ste sa nielen za týchto Vianoc mohli s tým novonarodeným spasiteľom Ježišom Kristom, s dieťkami a celou rodinou tešiť *(ženy plačú, utierajú si slzy, otec tiež)*, ale ešte za veľa rokov tu v dobrom a stálom zdraví medzi nami prebývať, dieťky si opatriť, a keď príde tá hodinka smrti *(plač)*, s týmto svetom spokojne sa rozlúčiť, v kráľovstve nebeskom sa radovať a tú anjelskú pieseň prespevovať: Sláva bohu na nebi, pokoj ľuďom na zemi... To vám srdečne vinšujem a prajem.“

KAŇÚRIK *(utrie si hánkou oko)*: Ale si ho naskladal!

TOMÁŠ: Ej, vie, vie. Poznať, že knižky rád čítava.

EVA: Ja by ho ešte inak vedela!

TOMÁŠ: Jazykom. Ale si pero vezmi. Viem, že by si ho namachlila...

KAŇÚRIK (*d'alej číta*): „Nie veru tak, ako teraz rok ste mali radosť, a vyšla vám na žalosť. Keď si na to pomyslím, je mi do plaču nad mojou sestrou, že som tak rúbal proti tomu, a predsa zlomiť som vás nemohol. Nech vás pán boh chráni od takého navštívenia — a jeho nech tresce podľa jeho zásluhy, že moju sestru tak na posmech chcel obrátiť. Inšie vám nemám čo písať, len, že tu veľká zima panuje. A ja som, chvála pánu bohu zdravý, čo i vám vinšujem. A divím sa vám, že ste mi tak dávno nepísali, že nepočujem nijakého chýru o vás, či radostne budete nažívať sviatky a či ako teraz rok. Ani o Zuzke mi nič nepíšete, či je zdravá — i ten synček jej. Váš verný syn Ondriš.“

TOMÁŠ: To ešte nedostal môjho listu. Neboj sa, Ondriš môj, obráti i jeho pán boh, bodaj sa... Ale nebudem na takýto deň hrešiť.

KATA: Ani nie. Ona je ticho, ani slova o ňom planého, nuž čože máme my? Ju to iste viac bolí ako kohokoľvek z nás, a prenáša.

EVA: Tak s boha pomocou!

ZUZKA: Čože ho budem hrešiť? Čože mám do sveta kričať? I tak mi nikto nespomôže. Čože budem na oheň klásť?

KAŇÚRIK: Ej, ba by si ho mala. Ja by ho za živa preklial. Aspoň by sa ti uľahčilo.

ZUZKA: A či je mne ťažko? Nie mi je. Bolo, ale už dávno mi je nie. Viete, kedy? Ťažko mi bolo, kým na isto som nezvedela, či je Beta pri ňom. Vtedy mi bývalo. Za tri dni; od tých čias ani pomyslenia... Tak sa mi srdce i myseľ za ním zavreli, akoby kameň do vody hodil.

KAŇÚRIK: Ale dnes rok si tak nevravela. „Keď chcem, pôjdem; keď nie, nie,“ to boli tvoje reči. Pamätáš.

ZUZKA: Vtedy mi tak prichodilo. Dnes by som si inak rozmyslela.

TOMÁŠ: Nechcela slúchať svojho.

KAŇÚRIK: Vraveli sme ti, že na sľuby nemožno veľa dať. A to si vedela, že si ťa on z lásky neberie.

EVA: Bola taká rozžialená a myslela, že i vám, rodičom, dobre spraví, i sebe. Ani sama nevedela, čo má robiť. Nuž, poručeno bohu, šla zaňho.

KATA: Myslela, že nájde novú lásku za stratenú.

ZUZKA: To nie. Ja som sa vydala zaňho s dôverou. Ja som myslela, že si budeme robiť, gazdovať, zarábať pri svojich. Myslela som si, keď mi i nebude ako pri otcovi a pri materi, ale ako v dobrej službe.

2. výstup

Predošli, Žofa.

KAŇÚRIK: Všetci mali sme pamätať: bol za mládenca ľahťikár, je a bude darebák do smrti.

ŽOFA (*dnu*).

KAŇÚRIK: Ale ste mi prišli na jazyk!

ŽOFA: Akože, meno moje, Miško?

KAŇÚRIK: Tak, že to nebolo pekne od vás, keď ste takô dopustili, aby si druhú bral!

ŽOFA: Ja som nie vina, meno moje. Ja som mu to neporadila. Vraj do služby ju vzali.

TOMÁŠ: Pekná služba!

KAŇÚRIK: Ale na hostine ste boli, keď Betu bral!

ŽOFA: Zavolali — nevedela som, čo sa robí.

KAŇÚRIK: Predsa, keby ste vy boli poriadni rodičia bývali...

ŽOFA: Zvieš, keď ti tvoje dorastú...

KAŇÚRIK: Každý rodič si rozkáže dieťaťu. Ale váš syn je nie hoden ani po svete chodiť.

ŽOFA: Už pre toto dieťa mu doprajte zdravia. Bude a chce, i my sa chceme oň starať. Ukáž mi ho. (*Berie Zuzke dieťa a bozká ho.*)

TOMÁŠ: Nechajte ho, neberte na ruky. To je nie vaše vnúča. To vy nechováte. Za lyžičku ste mu nepodali, nedoniesli — ani jej, keď ležala. Vtedy vám nebola ničím, a teraz by ste ho obľubovali.

ŽOFA: Ešte ho môžem i tisíc ráz nakŕmiť. To ešte dobre bude.

TOMÁŠ: Akože bude?! Mojej dievke česť na mieste; ale kto raz statočnosť utratí, tomu sa viac nenavrátí. A to je váš syn! Keď sa rozišli, mali tak byť, a nie, ešte sa za touto dvere nezavreli, už bola tam druhá! Pfuj! (*Odpľuje.*)

ŽOFA (*plače*): Jaj, veď či ja viem, či ja viem, ako sa to len roztrhali. A už keby sa boli zvadili, pobili — ale len keď počujem, že sa rozišli. Veď ja ta idem, ja to, reku, zvrším, ja to napravím, že to dobre bude. Veď mne to bolo divné, veď som ja nič nepočula. On nič, ona nič, až zrazu priletí chýr. Skoro som do hĺby zletela od ľaku, meno moje.

TOMÁŠ (*vyjde*).

3. výstup

Predošli bez Tomáša.

ŽOFA: Ale čože budeš robiť? Ja sa nemôžem ani pohnúť; ja neviem, čo. Ach, veď sa oni zídu; ach, veď sa to všakovak stáva: rozídu sa a zídu sa. Čo bolo, to prešlo, veď to bude inak. Môj púčik maličký! Ale načože ste ho dali na toho nevďačného Palčíka krstiť? Ondriško môj! Nuž či je ten hoden toho mena... Ale veď oni mali tiež dosť trápenia. Veď im to veľmi ťažko padlo. Čo ich to stálo groša — a nás zlosti a žiaľu... A teraz ešte pokonávanie. Veď ja dosť vravím, ale čože? Zažmurím oči, lenže sa zakryť nemôžem. Akô je — všetok otec. No, len nech žije. Ja si ho vychovám. (*I plačú s Katou i sa smejú.*) Aká nám radosť bola veľká, a teraz žalosť. Ale dá pán boh, že sa to zas na radosť obráti... Ja sa vždy tak úfam, meno moje.

KATA: Pán boh vie... Veď to len bolo, keď prišla! Otec jej: „Čo je s tebou? Čo si prišla?“ — „Nemôžem, vraj, vydržať.“ A ja poviem: „A to tak býva: teraz prišla, a potom zas pôjde — príde po ňu.“ Ale ani ráno nik, ani na druhý deň. Idem pozrieť — už tam Beta. Ej, hrom do tvojej duše, vtedy už i do mňa zlosť vstúpila. Čo si ty neprídeš po ženu? „Ja už mám druhú!“ — „No tak ju maj! Len aby si ešte neplakal za prvou.“

ŽOFA: A už je tu tá chvíľa. Teraz mu už schodí na rozum, čo urobil. Dal sa nahovoriť iným. Nuž a on, ako mladý, nevedel si to ešte rozmyslieť, že to nebude dobre. A tí mu zas privolili. Oni schybili najviac. Tá sa mu tam vyškierala, za ním sa vláčila, a bolo nešťastie hotové. Mohol o život prísť pre cundru! No, veď jej on od tých čias nepozná, to už nie, meno moje!

KAŇÚRIK: Mal on i vtedy vedieť, ktorej prisahal... Nemal on svoju ženu zapovrhnuť pre kadejakú... Nebol statočný ani on!

ŽOFA: Ale veď keby mu to bol mal kto, aspoň len koľko-toľko, napomenúť, istotne by sa on toho nebol dopustil. Nuž ale my sme nevedeli, vy tiež nie. A Palčíkovci šli za mamonou, mysleli si, že im tá ani jedávať nebude, len vždy robiť, aby im toho majetku pribúdalo, meno moje!

KAŇÚRIK: On to mal vedieť! A keď mu s prvou ženou majetky neprepisovali, mohol badať, že mu ani s druhou nebudú.

ŽOFA: Všetko mu dáš, len toho nešťastného rozumu mu nedáš, meno moje.

KAŇÚRIK: Lahkomyselník. Išlo mu o dobrý život.

ŽOFA: A skoro životom zaplatil. Ak by ho bol trafil ten zbojník! Lebo ani nemôžem naň inak povedať, meno moje. Teraz on, Ďurko náš, nestojí o majetky, meno moje. Teraz už na všetko také zabudol. Má on — toto je jeho majetok. Už viac ráz mi on spomínal, aby som išla pozrieť, že by ho tak rád i on už vidieť, ale že sa bojí prísť, lebo on sám uznáva, že zvinil, že mu dvere ukážete... Veď dobre za ním nezhynie. Už ma i nahováral — len aby ho mohol vidieť — aby som ho ukradla, že sa bude oň starať ako jeho vlastný otec. Žeby ho pred dom vyniesla, keď inak nemožno. Že pôjde popred a vidí ho. Moje dieťaťko milé, radostné! Akoby mu z oka vypadol!

EVA: Teraz by ho už rád vidieť, a vtedy si jej nevšimol. Však on vedel, v čom je postavená, keď šla od Palčíkov.

ŽOFA: Vedel, vedel, ale keď mu tá oči zlepila, bodaj sa tam prepadla, kde je! Lebo keby tej nebolo bývalo, nebolo by sa to stalo. Ale vláčila sa za ním už ako za mládencom a ho pobalamutila.

ZUZKA: Čítala som ja jeho myšlienky. Spočiatku ma rád mal, a potom som mu všakováka bola, že mi ho nebolo iba nechať. Ja som trpela, kým som len mohla.

4. výstup

Predošli, Tomáš.

TOMÁŠ (*dnu*).

ŽOFA: Viem, dievka moja, viem. Bolo dobre, zle sa stalo, a môže byť zas dobre. Tak, Zuzka moja. Len už i ty popuť z hnevu. I vy, milí naši svatovci, celá rodina.

ZUZKA: Ach, veď ja mu nemám čo... Ja som už, akoby sa to ani nebolo stalo.

ŽOFA: Zaujíma sa on i za dieťa, i teba si pripomína. Ja som tiež rada, že ho už môžem vidieť, moje vnúča milé. Len ho opatri; i ja mu donesiem, meno moje, donesiem.

TOMÁŠ: Netreba sa vám oň starať, kým som ja živý. Nie ste toho ani hodni.

ŽOFA: No, len nakladajte na mňa, nakladajte, ako na konička! (*Plače.*) Plňte si vôľu. Dobre ma, ja zaslúžim, zaslúžime, meno moje. Viem ja, že ich vy vychováte, čo by ich koľko bolo. Veď ste svojich koľko vychovali. Nepochybujem, ale i ja som mu stará mať, i mňa bolí srdce nad ním. I Ďurko vše len oči do dlane chytí a zamyslený slova nepovie. Ešte si niečo urobí; len tak sa trasiem. A preto vás prosím, ak by sa tak stalo, že by tadiaľto išiel, aby si mu ho aspoň do obloka ukázala, dievka moja.

ZUZKA: Nuž veď ak príde alebo pôjde, ukážem mu ho.

ŽOFA: Tak, tak, meno moje, ty máš srdce.

KANŤURIK: Bol by sa mohol tešiť, keby sa bol držal ako statočný muž.

ŽOFA: Len mu už prepáňte. Čože už robiť? On to už všetko zanechal, zabudol. Ako je doma, celý mesiac, ešte v krčme nebol, nápoja v ústach nemal, nikde nejde. Ba bojím sa oň, že sa mu niečo stane. Bože môj, už som celá utrápená, i otec. Ale kieže ma už pošlete! No, dobrého zdravia, Zuzka naša. (*Dá dieťa.*) A dieťaťko naše milé, synčeka nášho, opatruj, chráň. Mój púčik nevinný! To sa nestalo s naším Ďurkom prvým, ani sa to na ňom nezavří. Veď sa mne to smrti rovná, že som sa na moje staré kolená takého dožila... (*Plačúc von.*)

KATA (*a ženy vypravdia ju, poberúc deti so sebou*).

5. výstup

Tomáš, Kaňúrik.

KAŇÚRIK: Aká dobrá stará mať! Aká sladká, vd'ačná, i keď ju hrešia. Tí vedia všetky školy; nečudo, že sú Ďurovi mať.

TOMÁŠ: Teraz vykladá, a za pol roka jej nezišlo na um k nám vkročiť. Keď mali tadeto ísť, obišli. Ani pozdravenia nedali. Úfali sa, že sa Palčík naľaká ich žalôb, hnevu, že pôjde po Ďura, len aby si tretiu ženu našiel. „Padol vraj Palčík“ — chvastal sa Ľavko — „na môjho Ďura; spýta sa ho ten, kto bude gazda?“ Nevydarilo sa im tam, idú k nám probovať.

KAŇÚRIK: A tie reči! Keby ste neboli vyšli, otec. Už len že nie, žeby Zuzka prišla k nim a žila s nimi. Že i starý tak, i mladý. Tak; už len že nie, aby ich prišla navštíviť, že veľmi túžia za synčekom, vnúčaťom, vidieť ho chcú.

6. výstup

Tomáš, Kata, Kaňúrik, Zuzka, Palčík, Mara.

PALČÍK: Dobrý večer! (*Zadivenie.*) Šťastlivé sviatky vám! (*Chlapom podáva ruky. Prijímajú nevďačne. Tomášovi.*) Hanbím sa ti prihovoriť, švagre, že mi oči vypáliš.

MARA: Akože sa máte? My sme skoro o rozum prišli do roka.

TOMÁŠ (*Palčíkovi*): Ako my...

MARA (*žiali*): A my sa vari lepšie? Bože môj, keď si pomyslím, je to len div boží, že som ja od tej hrôzy už nie pod zemou. Veď sme my ani nevedeli, kde on chodí; len čo sme počuli, že ho tá odvádza, bodaj ju, aby ju boh skáral!

PALČÍK: Veru by to nikto nebol veril, že moja hospoda na takô vyjde. Môj rozum sa podel, neviem kde. Takto som sa nazlostil naň, a už som mu dával, povoľoval, čo len žiadal... A už len to ďakujem bohu, že som ho nezahlušil. Bol by som sa ešte do temnice dostal.

MARA: To ďakovať bohu, Otcu nebeskému! (*Zopne ruky.*)

PALČÍK (*Tomášovi*): Na nás sa nemáte čo, drahý švagre, i celá rodina, ťažkať za to, čo sa stalo.

KAŇÚRIK: Nemali ste mu dávať toľko ovsa, bol by neskákal.

PALČÍK: A či som mu ja, Miško? Okrádal ma.

KAŇÚRIK: Vieme. Ale keď sa s touto (*Zuzkou*) rozišli, nemali ste dopustiť Bety do vášho domu. Vedeli ste, že šila za ním od počiatku, a nebránili ste, kým ho neskazila.

MARA: Ja som ochorela, obľahla, akože sme mohli byť bez robotníčky v dome?

PALČÍK: Či sme my vedeli?... Počuli sme o nej, i o ňom; ale nevideli, až bolo neskoro.

TOMÁŠ: Vedeli ste vy, kto je ona, i jeho ste poznali. To mi už nevravte.

PALČÍK: Schybili sme, uznávame. Ale vám vravím, ako mi hlavu prevracal, v čom len chcel. No, veľa sme schybili i my. Preto sme prišli k vám.

MARA: Mne sa ani sviatky nerátajú. Spievali sme i ráno „Čas radosti, veselosti“? a mne slzy tiekli, keď som si pomyslela, že sa vy, celá rodina, na nás hneváte.

TOMÁŠ: Nám nemá byť ľúto? Vidiš ju (*na Zuzku*), čo je teraz z nej? Čo bude z nej?

ZUZKA: Netrápte sa, ňanka, o mňa. Ak budem zdravá, ja sa vyživím, len ma do jari pretrpte.

TOMÁŠ: Pretrpte! Vyživíš sa! Ale takto budeš celý život tráviť?

ZUZKA: Tak! Do vašej smrti budem pri vás, a potom mi syn dorastie, tak čože?

PALČÍK: Švagre môj, neboj sa o ňu. Žaloval ma ten holomok, vysúdil už dvesto zlatých, ale vzal som si fiškála i ja a apeloval. Nuž ak mi fiškáli niečo nechajú, to všetko bude tvoje po našej smrti, Zuzka naša. Ako sme vám sľubovali. A keď si on svoje premárnil, ty svoju čiastku dostaneš.

MARA: Len sa už, pre boha vás prosíme, nehnevajte na nás. A tebe, čo som ti vše tvrdsie povedala, veď som ti to ako mati...

PALČÍK: Veru sme ti dosť ublížili. Ale bodaj by nohy zlámal, keď mal k nám prísť. Vždy vedel tak okolo nás, že nás mal ako pavúk muchu v sieti. Kým som nespravil poriadok s ním.

MARA: Bože môj, nespomínaj. To je len božia milosť, že dnes v temnici neseďíš zaň.

KAŇÚRIK: Tam ste sa pochlapili. To vám uznávam. Ale keby ste ho boli aspoň ožobráčili, aby si bol zapamätal, kedy sa zopsil.

PALČÍK: Veď si on to dobre zapamätal. Nevidíš, nestretneš ho teraz v krčme, ako keď bol u mňa.

KAŇÚRIK: Bol by, ale nemá za čo.

PALČÍK: Len zarobia pri tom dreve. Ale ozaj si on musel zapamätať mojej ruky. Zdržuje sa výstupkov.

TOMÁŠ: Dokiaľ?

KAŇÚRIK: Kým neprestúpi.

TOMÁŠ: Tak. Nebude zo psa slanina...

PALČÍK: Nemožno o ňom dobre povedať; ale práve preto na nás sa neľakajte. Pomyslíte si, keby ste vy boli na našom mieste bývali, bol by to isté s vami robil.

KAŇÚRIK: Ej, ba sto bohov!...

PALČÍK: Miško, ja som i horšie...

KAŇÚRIK: Ale len keď bolo neskoro.

PALČÍK: Dobre robiť môžeš kedykoľvek, len hrešiť nevieš nikdy, kedy by bolo najpríhodnejšie.

MARA (*pri Zuzke*): Dieťa moje!

PALČÍK: No, veď mu ja spravím, Ondriškovi, pamiatku, aby ste všetci vedeli. Len sa nehnevajte a prepáčte, čo sme schybili. (*Zberajú sa.*)

KATA: Čože budeme robiť? Dobre ste im chceli.

PALČÍK, MARA: (*odchádzajú*): To mi už veru nik neodškriepi. Ako vlastným, ako vlastným! Dobrú noc vám!

KATA (*vyprevádza*).

KANŤURIK: Akí sladkí teraz i títo.

TOMÁŠ: A ktože ich vie, či i dobre nezmýšľajú, keď sa takto uponižujú.

KANŤURIK: No, Zuzka, už sa neboj o dieťa. (*Odchádza.*)

ZUZKA: Len by sme zdraví boli, čože by som sa...

7. výstup

Tomáš, Kata, Zuzka, Ďurko.

ĎURKO (*vstúpi*).

KATA: To sa ty darmo ustávaš.

ĎURKO: Mama moja, otec, žena...

TOMÁŠ: Mňa ty tak viac nepozvi.

ZUZKA (*hovorí do konca dejstva ticho, citne, prirodzene, bez teatrálnosti*): Vitaj.

ĎURKO: Ste zdraví? (*Hľadí na dieťa.*)

ZUZKA: Sme, chvalabohu!

ĎURKO: Prepáčte, prepáčte!

TOMÁŠ: Nechaj prosby, ty si hrdý býval!

ĎURKO: Už ma pokorilo. Nevládzem už ďalej so sebou.

TOMÁŠ: Na to si mal drier prísť. Pozde sa poznávaš.

ĎURKO: A predsa chcem sa vám vyspovedať s triezvou hlavou, s úprimným srdcom.

TOMÁŠ: Nezačínaj starú nôtu. Ty si vždy bol svätušká, keď si čo chcel vydrapit'. Neverím ti nikdy viac. Tak si zaviedol nás, tak Palčíkovcov s Betou. Akú si si zväzil, takú si drž. Ja som s tebou zväzil. (*Odíde.*)

ĎURKO (*pokročí proti nemu, Tomáš ho obíde a vyjde*): Otec! (*Prestávka.*) Už som sa dávno najedol Bety.

KATA: Tak si ty preto nešiel za ňou, keď vás od Palčíkov odpravili.

ĎURKO: Preto. Už by ju bol odduril, keby nás neboli rozprášili.

KATA: Nemal si pre koho Zuzku nechávať.

ĎURKO: Nepripomínajte, mama. Zhnusil som sa už dosť sám sebe. Zhnusil si celý mladý život svoj. Zuzka, syn môj nemluvný, odpusťte zblúdilému otcovi a mužovi jeho hriechy...

ZUZKA: Ďurko, nepros. Zabudla som ja už na všetko, nehnevám sa na teba.

ĎURKO (*blíži sa k nej a neverí ušiam svojim*): Zuzka! Či ozaj?

KATA: Nie, ona ťa slovom neprevišovala, nikdy na moje uši. Preto sa i zlostia na ňu naši.

ĎURKO: Zuzka!

ZUZKA: Kde si nabral toľko citu k nemilej žene? Azda sa mýliš.

KATA: Keď si mu nikdy nie, neblíž mu ani teraz, dcéra moja.

ĎURKO: Hanbím sa ti priblížiť.

ZUZKA: Máš prečo.

ĎURKO: Predsa. Ak mi i nezabudneš, odpusť mi.

ZUZKA: Vravím ti, že som ti všetko. Želiam len za tým, že som si nevedela lepšie rozmyslieť a šla som za teba.

KATA: Lakomili sme sa na majetok, na ľahký život.

ZUZKA: Ja nie. Čože som ja vedela o tom? Aby ste vy mali menej starosti so mnou, ja som vďačne šla za teba, a chcela s tebou statočne žiť, trápiť sa, robiť. Ale ty si šiel za ľahším životom. Teraz ho užívaj.

KATA: Ale si na koni, Zuzka! Ani tvoj život je nie na závidenie. Žena bez muža ako záhrada bez plota.

ĎURKO: Zuzka! (*Blíži sa k nej.*) Taký je môj život od pol roka, akoby som bol zabitý. Bodaj by som oň bol prišiel v ten večer v jeseni. Ak by si mohla, začnime ho znovu žiť. Ja sa mu úfam. Chudobný, ale poriadny život.

ZUZKA (*vyhýba mu*): Daj pokoj. Mohla by ti zas nejaká pod oči padnúť.

ĎURKO: Nikda!

ZUZKA: Nevieš, a mňa by si mohol znovu nechať. Ak poznávaš doterajší život svoj, tým lepšie. Zanechaj ho a tráp sa, ako vieš. Ja sa tiež tak budem; škoda by nám bolo znovu začínať. Už mi otvrdlo srdce, zabudla som na útlisky, majme pokoj. Vzal si si druhú, nemôžeš mať mňa. Ži s tou.

ĎURKO: Nech sa mi nohy zlámu, ak ja za tou viac kročím, len pomyslím. Hľad' na naše dieťa.

KATA (*prosebné*): Dcéra moja! S planým mužom je zle, a bez neho ešte horšie.

ZUZKA (*prísne*): Mama...

ĎURKO: Čo povieš tomu dieťaťu?

ZUZKA: Nikdy ťa mu nespomeniem, ak ho bude pán boh živiť. (*Ustrnutie.*)

ĎURKO: Čo keď narastie?

ZUZKA: Že si — že si umrel. (*Všetci slzia. Prestávka.*)

ĎURKO: A keď mu druhí povedia, že žijem?

ZUZKA: Nech potom sám súdi nad tebou.

ĎURKO (*potáca sa, odchodí*).

(*Opona pomaly padá.*)